Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 181 (10778) | 1978 чылдың август 4, пятница | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртээ 2 көп.

мал чеминиң белеткели — шалыпчы фронт!

БҮГҮ КҮШТҮ МӨӨҢНЭЭН

«УТБА 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбырында партия, профсоюлдар болгаш комсомол организациялары бо хүннерде бүгү күштү, машина-техниканы ниитиниң малынга быжыг чем-суурну белеткээринче мөөннээн. Сигенчилер Халың-Кылыы, Өг-Адар деп черлерниң шынаӓларында 300 ажыг тонна сигенни кезип, сараатталан. Тракторист Бойлу Кызыл-оолдуң удуртканы сараатчылар звенозу хүнде 18 тонна сиген сараатталаар планын 22—32 тонна чедир күүседип турар. Мал чеми белеткээр механизаттыынган бригаданың кежигүннери Алексей Сат, Минчиир-оол Сырбыкай, Савыр Хүлер-оол, Николай Баарзык, Олег Сенди хүнде ажыл планын 112—115 хүү чедир күүседип, сиген ажаалаазынга чидириг болдурбайн, эки шынарлыг ажылдап турарлар.

Бадынам Анай-оолга баштаткан будук-бүрү белеткээр звено 52 тонна будук-бүрүнү белеткээн, оны ферма болгаш кыштагларда сөөртүп чедирген. Бо ажылды тракторист Михаил Хаваа эртенден орайга чедир кылып, могаг билбес чорүүн көргүзүп келген. Салбырның агроному Владимир Дөңгүр-оол баштаан бир бригада Тожу районуң девискээринде сиген кезип турар. Мал чеми белеткээр ажылга киржирибиле Арыскан сес чыл школазының коллективи, школачылары шөлдер, шынааларда ченим кезип, сиген кезип, будук-бүрү белеткеп киринкен. Башкы Михаил Торайга удуртканчеди кижи составтыг звено хол кадыры-биле Серлиг-Дениуп хаактарының аразында сиген кезип эгелээн. Оон ангыда тудугжулар, пенсионерлер, садыг ажылдакчылары болгаш специалистер дыштаныр хүннерде сиген кезип, будук-бүрү баглап, кыштаглардың септелгезин кылып турарлар. Малчыннар база сиген кезилдезинде калбаа-биле хаара туттунган.

Мал чеминиң белеткелинде кижилерниң ажылдаар, чурттаарынга база хостуг шагын чөп ажыглаарынга таарымчалыг байдалларны тургускан. Машина-техника-биле хандырылга багай эвес. Салбыр эргелекчизи С. Хураган-оол сигенчилерниң негелделерин чогумчалыг хандырып, көжүп чорүүр бригадага тускай поварлыг столованы быжыглаан. Поварлар Б. Хандыш, О. Санчай-оол мал чеми белеткеп турар ажыл-ишчилерге амданныг чемни хайындырып берип, коллектив кежигүннериниң хүндүткелин чаалап алганнар. Сигенчилерниң турлаанда дозуннар, плакаттарны аскылаан. Хүн бүрүде кылган ажылдың түңнелин үндүрүп, көргүзүг самбыразынга бижип турар.

Арысканда көдээ библиотеканың эргелекчизи Көк-ыс Далбыр-оол сигенчилерниң күзениг залчызы болуп, ноннарны, солун-сеткүүлдерни эккеп берип, агитхуудустарны бижип үнүрүп, ылангыя СЭКП ТК-ның июль (1978 ч) Пленумунуң шиитпирлеринге, аная эш Л. И. Брежневтиң кылган илеткелинге хамаарышкан тайылбыр беседаларны кылып турар.

Салбырда ажыл кылып шылаар кижи бүрүзүнүң күжүн, бар-ла аргаларны мал чеминиң белеткелинче угландырган.

Т. ОЧУР-ООЛ.

Улуг-Хем район.

КЫЗЫЛ ТУКТУГ БҮДҮРҮЛГЕДЕ

Фоторепортаж

Онгу беш чылдың бирги чартыында Кызылдың сүт заводунуң коллективи 1810 муң рубльдиг янзы-бүрү сүт продукциязын кылып үндүргеН. Завод республиканың болгаш хоорайның-даа ийи шилчиир Кызыл туктары-биле шаннаткан.

Диетцехтиң ажылчыннары өске участоктарның ажыл-ишчилериниң дээре көргүзүүлүг бооп турар. Чижээ, А. П. Панкинаның бригадазы онгу беш чылдың үшкү чылының дөрткү кварталының даалгазын күүседип киринкен. Ыында аппарат башкарыкчылары Н. Малова, Н. Барашкова, творог мастери Ф. Виштал болгаш өскелер-даа тус-тус кижилер аразында социалистиг чарыштың тиилекчилери бооп турар.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде) аппарат башкарыкчызы Г. Федиенко сүт савалап тур. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Н. Барашкова (ортузунда чуруктa). Адаанда (солагай таладан оң талаже) — бүдүрүлге мастери Н. Бисярина заводтуң мурнакчылары О. Блохина, Л. Гагарина олар-биле кады тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

«ПРОГРЕСС-2» АВТОНОМНУГ УЖУДУУШКУНДА

УЖУДУУШКУННУ БАШКАРАР ТӨП (СЭТА). Август 2-де Москваны-биле 7 шак 57 минута турда, кады ужудуушкун программазын долузу-биле күүседкен соонда «Прогресс-2» автоматтыг чүүк транспорт кораблин орбитада «Салют-6» — «Союз-29» комплекстен ангыланып адырлырын боттандырган.

«Салют-6» — «Союз-29» — «Прогресс-2» космос комплекизиниң 25 хонук уламчылаан ужудуушкунунуң үеэнде улуг хемчеолдиг ажылдарны кылган.

«Салют-6» станцияның шимчедикчи тургузуунда сөөлдерже «Прогресс-2» корабльдиг бактарынга турган кыймар чүүлдү куткан. Бо ажылдарны ужудуушкунну башкарар төптен берген команданы өзугаар база комплекстиң экипажының дорт киржилгези-биле боттандырган.

«Прогресс-2» корабльдиң чүүктерин дужурген, «Салют-6» станцияга ажыглаар хуусаазы доозулган дерит-херектелдерни чазын адырган болгаш транспорт кораблиниң чүүк чүдүрер кезээнче дажыглаан.

Чүүк кораблиниң баллонларынга турган агаарны космос комплекизиниче киргген.

Дүжүрүп-чүдүрер талазы-биле планда көрдүнген бүгү ажылдарны күүседкен соонда орбитада «Салют-6»—«Союз-29» комплекстен «Прогресс-2» транспорт кораблин адырарын боттандырган. Ужудуушкунну башкарар төптүг специалистери болгаш космонавтылар Коваленок болгаш Иванченков аппараттарның адырлырын контрольдаан болгаш чүүк кораблиниң ставциядан ырап чөрүүрүп хайгаараан.

«Прогресс-2» корабльди автономнуг ужудуушкун байдалынче шилчиткен, ол үеде чамдык борт системаларының болгаш агрегаттарның шенээшкинин болгаш эдиктириишкинин кылыр. Шенелделер программазын дооскан соонда, «Прогресс-2» чүүк кораблин тормозтаар болгаш ол атмосфераның дыгын каңдынче киргеш, ужудуушкунун соксадыр.

Космонавтылар Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков эртем-техниктиг шинчилелдерни болгаш шенелделерни орбитада «Салют-6»—«Союз-29» комплексте күүседирин уламчылаар.

Комплекстиң борт системалары чогумчалыг ажылдап турар. Кайы-даа космонавтының кадыының байдалы эки.

ЭРТЕМДЕННЕР — КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙГА

СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге база анаа эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде кирген айтыышкыннарга болгаш түңнеддерге холбаштыр көдээ ажыл-агый эртеминиң соңгаларын чугаалажырын Көдээ ажыл-агый эртемнериниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының сессиязы август 2-де Москвага дооскан.

Бистиң чуртувус эртем талазы-биле аажок улуг күүүлүг. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң болгаш бо академияның системазында безин 700 ажыг эртем-шинчилел албан черлери ажылдап турар. Оон ангыдаа, көдээ ажыл-агый талазы-биле шинчилелдерни көдээ ажыл-агыйның дээди 100 өөредилге черлеринде, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының болгаш республикалар академияларының дыка хөй институттарында база чорудуп турар.

ССРЭ-ге көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдер талазы-биле эртемден аграржыларны мурнунга партияның ТК-зының июль Пленумунуң салган сорулгалары улуг-даа. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин бүгү адырларына шинчилеллер комплекизин чорударын көрүп турар шиитпирни сессияның киржикчилери хүлээп алган. Тараа бүдүрериниң көвүдериниң, оон шынарын эжижидериниң сорулгаларын шиитпирлээринче онза кичээнгейни салган. Эртемденнер ол сорулгаларны күүседир төлээде, чурттуң чер ажылдыг колкол зоналарынга хөрзүнүүн үнүш-дужүткүрүн улам бедидериниң хемчегларын ажылдап кылыр болгаш боттандырао апаардар. Кара хөрзүнүүг эвес зонаның, Сибириниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынче онза кичээнгейни салган. Көдээ ажыл-агый эртемнериниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының академиги А. И. Бараевтиң удуртулгазы-биле Тараа ажыл-агыйның Бүгү-эвилел институдунга ажылдап кылдынган чер ажылының хөрзүн камгалалдыг системазы бо институттуң турары чүгле Соңгу Казахстанда эвес, харын Алтайда, Сибирьде, Украинаның мурнуу талазында, Соңгу Кавказта калбак нептерээнин сессиягa сеткил ханыышкын-биле демдеглээн. Хат эрозиязынга таваржы бээр бүгү районнарга бо системаны калбак нептереткен турар ужурлуг.

Тараа бүдүрерин көвүдериниң кол хемчегларының бирээзи селекцияны болгаш үрезин ажылын эжижидери болур дээрзин сессиягa демдеглээн. Чуртта селекцияның улуг 44 төптерин тургускан, оларның дыка хөйү тараа культуралдының чаа, дужүткүр сорттарын үндүрүп турар.

Эртемниң хөй-хөй албан черлериниң коллективтери арбын берилделиг селекцияны чорудуп турар. Тарааның болгаш чер ажылының өске-даа продукциязының чыылдазын өстүрериниң улуг курлавыры тарылга структуразын улам ынай сайзырангайжыдары болур деп. сессиягa демдеглээн. Бо талазы-биле хөй чүүлдер кылдынган-даа белге, ылангыя РСФСР-ниң Кара хөрзүнүүг эвес зоназынга, Белоруссияга, Прибалтикага ындыг-ла продуктулуг эвес, чаңгыс чылдыг сигеннерни болгаш өске-даа культураларны тарыырын кызырып тургаш, тараа шөлүн калбартырының айтырыы дүрген шиитпирлээри негеттине берген чугула айтырыг болуп артышаан. Район, колхоз болгаш совхоз бүрүзү партияның ТК-зының июль Пленумунуң тодаргайлаан деннелиниге четкен турзун дээш оларга хөрзүнүүн үнүш-дужүткүрүн база чер ажылының культуразын бедидер төлээде, эртемнер моон соңгаар-даа күзел-соруктуг ажылдар апаар.

Мал ажылын улам ынай хөгжүдериниң айтырыгларын сессиягa тодаргай көргеш. Малдың укааалыг болгаш продуктулуг шынарларын сайзырангайжыдар, малдың, куштуң чаа уксааларын, угланыышкыннарын болгаш хайнактарын тургузар талазы-биле селекция ажылын шинчилекчилер эжижидер ужурлуг. Ол сорулганы чедип алыр төлээде, уксаа хөрзүнүң талазы-биле Бүгү-эвилелдиң эртем-бүдүрүлге каттыжыышкынын, республикалар, крайлар, областар каттыжыышкыннарын, улуг селекция-уксаа төптерин организаттаарын төлевилеп турар.

Ол каттыжыышкыннар, төптер генетиканың, физиологиянын, биохимияның эң чаа чеднишкиннеринге үндезилээн, малдың болгаш куштуң чаа уксааларын үндүрер болгаш ам барларын эжижидер ажылды эң ажыктыг кылдыр чорудуп, мал коданының баш санын катап тургузарының, малды хайнакташтырарының болгаш үлетпүрге үндезилеп уксаалар аразынга хайнакташтырарының эртемге үндезилеттинген системаларын ажылдап кылып болур. Хамыктың мурнунда Сибириниң болгаш Казахстанның, Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга чаа уксаа ажыл-агыйларын тургузуп, ам ажылдап турарларын быжыглаар апаар.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин эртемденнер бүрүн долузу-биле чүүлдүг деп көрген. Партияның айтыышкыннарын амыдыралга чеднишкиниг боттандырар дээш боттарының бүгү күжүн болгаш билинин бээрин СЭКП ТК-га болгаш эш Л. И. Брежневке олар чаңгыс эп-сеткилдиг бүдүргекнер.

К. БЕЛОВ.

Москва. СЭТА-ның корр.

ШЫНАРЫН ЭЖИЖИДЕР

Тываның бүгү ажыл-агыйларының мал ажылдыглары 1978 чылда бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тың база ВЛКСМ ТК-ның совет улуска Чагаазында киргеН негелделерни амыдыралга боттандырар дээш демиселге, ылангыя күрүнеге садар сүттүң шынарын бедидеринге көскү чеднишкиннерни чедип алган. Бо чылдың бирги чартыында сүт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринге бирги сорттуң 40,5 хуу сүдү дужаттынган. Ол дээрге эрткен чылдың ынчангы көргүзүүнден 13,9 хуу бедик болганы ол. Кызыл зонаның мал ажылдыглары ындыг продукцияны күрүнеге садарын 15 хуу улгаттырган.

Бии-Хем, Таңды районнарның ажыл-агыйларының дужааган сүдүнүң 50 ажыг хуузу бирги сорттуң болган. Ук черлериниң совхозтары сүттүң шынарын эжижидер дээш бар-ла аргаларны ажыглаан.

Күрүнеге саткан сүттүң шынарын районнар аайы-биле көргүзүүрге мындыг:

Районнар	Дужааган сүттүң зачеттуг деңзизи (тонна-биле)	Үстүүнүң хуузу	Оон иштинде сорттар аайы-биле		
			Бирги сорттуң	Ийиги сорттуң	Сорттуг эвезе
Бай-Тайга	177,9	3,78	37,0	53,6	9,4
Барыын-Хемчик	461,1	3,75	12,0	75,5	12,5
Чөөн-Хемчик	1244,8	3,80	17,4	69,9	12,7
Тес-Хем	198,0	4,21	44,4	52,5	3,1
Каа-Хем	1554,4	3,94	40,0	56,3	3,7
Кызыл	1028,0	3,86	44,0	53,5	2,5
Бии-Хем	2628,8	3,75	55,2	43,0	1,8
Таңды	2250,1	3,83	52,2	45,9	1,9
Улут-Хем	1695,0	3,86	24,6	63,3	12,1
Республиканың	11238,1	3,83	40,5	54,1	5,4

Республиканың чамдык ажыл-агыйлары күрүнеге куду шынарлыг сүттү дужаарын уламчылаан турар. Оон кол чылдагааны болза сүт-бараан фермаларында санитар болгаш ветеринарлыг чурумну, сүт саалдазының технологиязын чедир сагывайн турээрында, ажыл-агыйларның удуртукчуларының болгаш специалистериниң талазындан алдынын турар продукцияның шынары дээш контрольду шыңгыыратпаанында. Эң ылангыя Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш Барыын-Хемчик районнарда байдал дыка дүвүреңгир. Бо черлерде сүт-бараан фермаларының санитарлыг байдалының куду деңелиндеН күрүнеге дужаттынган сүттүң 12—12,5 хуузу сорттуг эвес кылдыр хүлээп алдынган.

Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш Улуг-Хем районнарның ажыл-агыйларында +10 градус чедир соткан сүттүң деңзигүүрү куду болуп артышаан. Ол ажыл-агыйларның удуртукчулары сүттү дош болгаш соок сүт дузазы-биле соодарының бөлүү аргаларын чедир үнелеп корбейн турар болгаш багай ажыглап келген.

Шагаан-Арыгның сүт заводунуң база сүт хүлээп алыр пунктуларының чедир белеткеттинмээнинден сүттүң шынары баксырап, күрүне стандарттарынга дүүшпейн турар. Хереглеге чогуур сава болгаш өске-даа чүүдер ук черлерде чедишпес, чамдык пап-саваларның пшти чедир чугдунмаан, хирлиг болгулаар. Үлетпүр аргазы-биле болбаазырады ажылдан кылыр черлерже кирип турар сүттүң шынарын улам ынай эжижидериниң чугулазын барымдаалаан. Тываның сүт комбинады ажыл-агыйлар удуртукчулары-биле кады бар четпестерни чайладыр дээш чоокку үеде тодаргай хемчеглерни ап чорудары, фермаларга сүттүң шынарын тодарадыр лабораторияларны чедиштир тургузуп, ажылдадырынче, фермаларга сүтту соодарының бар-ла аргадарын хереглээринче кол кичээнгейни салыры негеттинин турар.

В. КОЗЛОВСКИЙ.

Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының болгаш шынарының талазы-биле күрүне инспектору.

ПЛАНЫН АЖЫРГАН

«Тыва тудуг» трестиң № 81 тудуг эргелелиниң 9 кижи составтыг бригадазы Каа-Хем районда «Совет Тыва» совхозтуң малынга чем белеткеп бээр планныг опаалдазын чедишкиниг күүседкен.

Мастер Анатолий Сахаров удурткан бо коллектив ук совхозтуң Шанаты деп черге алаан каш хүн дургузуунда ажылдаан. Олар доңгелик кыры, арыг иштер черден сигеннин хол кадыры-биле кезип, ак сеткилдиг ажылдааннар. Оон түңнелинде 6 тонна сиген белеткээр дээн планын 6 тонна 600 килограмм кылдыр ажыр күүседкен.

Мал чеми белеткээр ажылга бызаңчылар Павел Сарыглар, Эрес-оол Даргын-оол, Сергей Чадамба болгаш өскелер-даа шудургу ажылдаанкар. Ол бригаданың кежигүннеринге совхозтуң дирекциязы өөрүп четтиргенин илеткеткен.

В. САЛЧАК.

ЖУРНАЛИСТЕРНИҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЗЫ

ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар черниң секретариадының пленарлыг хуралы август 2-де Москвага эрткен. Ол хуралды СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң түңнелдеринге болгаш Пленумуң докладындан, СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң айтыышкынарындан болгаш «ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агыйын улам ыдай хөгжүдериниң дугайында» илеткелинде түңнелдеринге хамаарыштыр совет журналистерниң сорулгаларынга тураскааткан.

Партия ТК-ның июль Пленуму болза, көдээ ажыл-агыйны социалистиг экономиканың бедик сайзырангай сектору кылдыр хуулдурарынга, чоннуң чаагай чорууның деңелин бедидеринге, оон бирги беш чыл планын ажылдап кылырынга принципиалдыг чугула ужур-дузалыг бооп турар деп илеткелчи — баштаар черниң дарзазы, «Правда» солунунуң кол редактору В. Г. Афанасьев болгаш санал бергеннер демдеглээнвер. Оон шиитпирлерни боттандырары — ниити партияның, ниити улустуң хөрээ, кижи бүрүзүнүң сагыш салыр хөрээ болган турар ужурлуг.

ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар черниң 1980 чылга чедир чорудар ажылдарының планын секретариат бадылаан. СЭКП ТК-ның Пленумунуң материалдарын ханызы-биле база дээштиг тайылбырлаар, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам көдүрер, социалистиг чарышты калбартыр, экономиканың, социал амыдыралдың болгаш көдээге культура тургузуушкунунуң айтырыгларын чыдыдар талазы-биле республикаларда, крайларда, областарда журналистер организацияларының чорудар ажылдарының тодаргай угланыышкынын, аргаларын болгаш хевирлерин ында көрген.

(СЭТА).

Дашпыкыда

Бонн

ГФР-ниң үлетпүр болгаш садыг фирмалары Мурнуу Африка Республиканың сөөкпзы ылгаар өзу-чуруму-биле садыг харылзааларын быжыглаарын уламчылап турар. Барыын Германияның Мурнуу Африка Республикаже үндүр садып турар бараанларының өртээ 1976 чылдың июнь айда 0,8 миллиард марка акша турган болза, 1977 чылдың ноябрь айда 3,8 миллиард марка акша четкен. Ол дугайын барыын-герман найысылалда парлаан «апартеидке удур немец шимчээшкининиң» дынадыында чугаалаан турар.

Брюссель

Ында парлаан тускай медээни өзугаар алырга, «ниити рынок» чурттарының үлетпүр бүдүрүлгези апрель айга деңнээрге, бо чылдың май айда ниитизи-биле 0,9 хуу кызырылган бооп турар.

Үлетпүр бүдүрүлгелиниң кызырлыышкыны Голландияда 3 хуу, Великобританияга—2,3, Францияга—1,9, Бельгияга—1,7 хуу болган.

Нью-Йорк

Массалыг информация чепсек-хереклелерин монополизастаар ажылдар Каттышкан Штаттарда күштелип турар. «Хартеханкс корпорейшн» дээр улуг компания 57 миллион доллар-биле «Сазери бродкастинг» дээр өске компанияны садып алырын чаалаанын «Уолл-стрит Джорнэл» солун дынаткан. Бо садыглажыышкынның түңнелинде «Хартеханкс» Феникстe, Хьюстонда, Риммонда болгаш АКШ-тың өске-даа хоорайларында радио станцияларының ажыл болу баар. Бо компанияның эргезинде хүн бүрүде үнер 25 солуннар, хүн бүрүде ном парлаар 61 чер болгаш телевидениениң 3 станциязы кирип турар.

Бейрут

Ливанның барыын үеелдиг кол-кол партиялары каттыштырын турар консерватиптиг «Ливан фронт» сионизм-биле сүлчээлежип турар болгаш чуртту үлежин-хуваажырыын боттандырары-биле душкуурлуг чоруткy күштелдирип турар деп Ливанның депшиллге-социалистиг партиязының даргазы В. Джумблат медеглээн.

Ливанга тайбың амыралды катап тургузаарда болгаш чуртту айыл чок чоруун хандырарда реаксыыг «Ливан фронтунуң» удуткаары эргежок чугула бооп турар деп, ол демдеглээн.

Токио

Атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоруур дээш делегей конференциязы япон найысылалда ажыттынган. Оон ажылында 15 чурттарын, оон иштинде Совет Эвилелиниң, Кубаның, Вьетнамның, Румынияның, Индияның, делегейниң демократтыг чамдык организацияларының делегациялары киржип турар. Конференцияның киржикчилери чепсетлеппишкиннерни эндере бүдүрериН соксадырының, ядролуг дайынның айылын чайладырының болгаш бөмбураскке быжыг тайбыны тургузаарының чугула айтырыгларын чугаалажыр.

Париж

Ажылчы чоннарны ажылдан массалыг-биле үндүрер чоруктарны Францияның даваныла үлетпүрүнде уламчылдан турар. Сөөлгү хүннерде экономиканың бо адырында 1500 кижи ажыл чок арткан. Профэвилел каттыжыышкының дынаткаанын өзугаар алырга, чайгы шөлдөлер үеинде даваныла фабрикаларының 17 муң ажылчыннарын ажылдан үндүрери илерээн.

Францияның күш-ажыл министерствозунуң дынатканы-биле алырга, июнь айның эгезинде бүгү чуртка ажыл чок тарының саны 1 миллион 39 муң кижи ашкан.

Аддис-Абеба

Эфиопияның национал шерии улусчу массаларның калбак деткимчези-биле Эритрея можуда саттынык чыларга удур шаан халдаашкынны уламчылаан. Эфиоп шериглер август 1-де Дикса болгаш Сегенети хоорайларны хостаан. Ол дугайын национал революстуг оператиптиг командалдың дынадыында айтып турар.

Саттыныкчы идеготтер дезин чоруурунуң мурнунда үлетпүр бүдүрүлгелерин, школаларны, эмнелгелерни үреглээн, ыпчаатан улус ажылагый объектилерин каган турзулары, дайын чорудулгаларының үеинде начыгдаан кижилерге дузаламчыны көргүзери национал шериниң кол сорулгалары бооп турар.

(СЭТА).

ПРОПАГАНДАНЫҢ ДЭЭШТИИ ДЭЭШ

СЭКП ТК-ныҢ июль (1978 ч.) ПленумунуҢ шиитпирлерин болгаш аҢаа СЭКП ТК-ныҢ ЧиҢгине секретары эш Л. И. БрежневтиҢ «ССРЭ-ниҢ көдээ ажыл-агыйын улам ыҢай хөгжүдер дугайында» илеткелин Чөөн-Хемчик районуҢ көдээ ажыл-ишчилери бедик көдүрүүшкүнүүг таныштаҢ, ол төөгүлүг документилерни ишки-биле үүлдүгүүнүн, деткип турар.

РайонуҢ партия организацияларының лекторлары, илеткелчилери, пропагандистери, агитаторлары, политинформаторлары ПленумуҢ материалдарын ажыл-агый туҢнелдери-биле холбаштыр чоҢга таныштырары калбарткан. Таныжылга хуралдарын 17 суурларга, сүт-бараан фермаларына, мал, хову, тудуг бригадаларына, ажыл-ижи көдээ ажыл-агый-биле холбаалыг коллективтерге ниитизи-биле 107 иезек черге организастыг, бедик көдүрүүшкүн-биле эртирген. Ол хуралдарга 4485 кижи киржип, ооҢ иштиндеи 259 кижи эш Л. И. БрежневтиҢ илеткелин болгаш ПленумуҢ шиитпирлерин изиҢ-биле үүлдүгүүнүн деткээн саналдарын берген.

Санал бергеннер районуҢ көдээ ажыл-агый участокторында ажылдарын байдалынга хамаарыштыр хаҢы анализтерни кылып, ТК-ныҢ июль ПленумунуҢ шиитпирлерин күүседиринге холбаштыр ажылдаарының арга-хемирлеринге доктаап турганнар. Чижээ, «Алдан-Маадыр» совхозтуҢ Чечектиг хойжу бригадазының малчыны Дамдын Шынар-Савалевич Ховалыг саналынга мынча дээн:

— Көдээ ажыл-агыйны улам ыҢай хөгжүдери-биле Коммунистиг партия, Совет чазак канчаар-даа аажок чугула хемчегларни ап чорудун турда, бистер, көдээ ишчилер, улам-на сорук киришиниҢ ажылдаар ужурлуг бис. СовхозтуҢ мал, чер ажылының хөгжүлде-чорудулгазында чамдык чедишкиннер бар. Ынчалзажок мал, чер ажылында четпестер хөй. Ону хаҢызы-биле анализтеп, совхоз экономиказыны хаҢылап кирип ажылдаарывысты ПленумуҢ шиитпирлери өгеп турар. Малдың-даа, черниҢ-даа берип турар беримчези куду деңнелдиг болбушаан. Ынчангаш ТК-ныҢ июль ПленумуҢ шиитпирлеринге, салдыгаан сорулгаларны боттандырарынга дүүштүр ажылдаар бис. Мен бо чылын алган хүлээлгемни күүседип, төрүүр 100 хойдан-на 125 хураганны алдым. Ажылымда чедишкинни быжыглавышаан, 12 тонна сиген белеткээр дээн хүлээлгемни эде көрүп, ПленумуҢ шиитпирлеринге харыы кылдыр 20 тонна сигенни белеткээр мен. Ол ышкаш кыштагаашкынга хынамчалыг белеткениримни хүлээдим.

Ол ажыл-агыйда пенсионерлер Айдан Сарыглар, Оттуг-бай Ооржак, Бора Сарыглар олар Л. И. БрежневтиҢ илеткелин болгаш ПленумуҢ шиитпирлерин таныскаш, боттарының өөрүшкүзүн илередип, патриоттуг сөстерни саналдарынга чугаалаап, мал чеми белеткелинге күш-ажылчы үлүүн киириштирери-биле 10—12 тонна сигенни белеткээрин хүлээнгенвер.

«Алдан-Маадыр» совхозтуҢ сиген шөлдеринде 230 ажыг кижи, хөй санныг машинатехника ажылдаарывысты ПленумуҢ шиитпирлери өгеп турар. Малдың-даа, черниҢ-даа берип турар беримчези куду деңнелдиг болбушаан. Ынчангаш ТК-ныҢ июль ПленумуҢ шиитпирлеринге, салдыгаан сорулгаларны боттандырарынга дүүштүр ажылдаар бис. Мен бо чылын алган хүлээлгемни күүседип, төрүүр 100 хойдан-на 125 хураганны алдым. Ажылымда чедишкинни быжыглавышаан, 12 тонна сиген белеткээр дээн хүлээлгемни эде көрүп, ПленумуҢ шиитпирлеринге харыы кылдыр 20 тонна сигенни белеткээр мен. Ол ышкаш кыштагаашкынга хынамчалыг белеткениримни хүлээдим.

Ол ажыл-агыйда пенсионерлер Айдан Сарыглар, Оттуг-бай Ооржак, Бора Сарыглар олар Л. И. БрежневтиҢ илеткелин болгаш ПленумуҢ шиитпирлерин таныскаш, боттарының өөрүшкүзүн илередип, патриоттуг сөстерни саналдарынга чугаалаап, мал чеми белеткелинге күш-ажылчы үлүүн киириштирери-биле 10—12 тонна сигенни белеткээрин хүлээнгенвер.

«Алдан-Маадыр» совхозтуҢ сиген шөлдеринде 230 ажыг кижи, хөй санныг машинатехника ажылдаарывысты ПленумуҢ шиитпирлери өгеп турар. Малдың-даа, черниҢ-даа берип турар беримчези куду деңнелдиг болбушаан. Ынчангаш ТК-ныҢ июль ПленумуҢ шиитпирлеринге, салдыгаан сорулгаларны боттандырарынга дүүштүр ажылдаар бис. Мен бо чылын алган хүлээлгемни күүседип, төрүүр 100 хойдан-на 125 хураганны алдым. Ажылымда чедишкинни быжыглавышаан, 12 тонна сиген белеткээр дээн хүлээлгемни эде көрүп, ПленумуҢ шиитпирлеринге харыы кылдыр 20 тонна сигенни белеткээр мен. Ол ышкаш кыштагаашкынга хынамчалыг белеткениримни хүлээдим.

Ол ажыл-агыйда пенсионерлер Айдан Сарыглар, Оттуг-бай Ооржак, Бора Сарыглар олар Л. И. БрежневтиҢ илеткелин болгаш ПленумуҢ шиитпирлерин таныскаш, боттарының өөрүшкүзүн илередип, патриоттуг сөстерни саналдарынга чугаалаап, мал чеми белеткелинге күш-ажылчы үлүүн киириштирери-биле 10—12 тонна сигенни белеткээрин хүлээнгенвер.

«Алдан-Маадыр» совхозтуҢ сиген шөлдеринде 230 ажыг кижи, хөй санныг машинатехника ажылдаарывысты ПленумуҢ шиитпирлери өгеп турар. Малдың-даа, черниҢ-даа берип турар беримчези куду деңнелдиг болбушаан. Ынчангаш ТК-ныҢ июль ПленумуҢ шиитпирлеринге, салдыгаан сорулгаларны боттандырарынга дүүштүр ажылдаар бис. Мен бо чылын алган хүлээлгемни күүседип, төрүүр

ПленумуҢ материалдарыбиле таныжылга хуралдарынга мал ажылының чартык чылда туҢнелдерин, социалистиг чарыштыҢ чаҢчаар организациязын турарының дугайын чугаалашкаш, моон соңгаргы сорулгаларны айыткан. Район бирги чартык чылда мал продуктуларын бүдүрерин көвүдетпишаан, күрүнеге садар онаалдаларын чедишкиннинг күүседкен. Тодаргайлааргa, эзтти 106,5 хуу, сүттү 104,9 хуу, дүктү 143,9 хуу күүседкен. «Чыраа-Бажы» совхоз ажыл-агыйдар аразында калбарган социалистиг чарыштың негелделеринге дүүштүр ажылдааш, чарышка тиилекчи болуп, СЭКП райкомунуҢ, райкүүскомнуҢ, көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилел райкомунуҢ, ВЛКСМ райкомунуҢ шилчиир Кызыл тугун чедип алган.

Чарышка ийги черни эҢээн «Октябрь 30 чылы» совхоз районуҢ «Күш-ажылчы алдар тугун» көдүрген.

Эрткен чылдың бирги чартыынга деңнээрге, чамдык сүт-бараан фермалары, хойжу бригадалар багай эвес көргүзүүнү чедип алган. «Большевик», «Искра» совхозтарының Арыг-Бажы (атташ) сүт-бараан фермалары саар бир инекке онааштыр 1227—1360 кг сүт саттан. «Большевик» совхозтуҢ И. Күдер-оолга удурткан фермазы тиилекчи болуп, районуҢ шилчиир Кызыл тугун алган. «Алдан-Маадыр», «Искра», «Чыраа-Бажы» совхозтарының Чечектиг, Чодар, Ак-Хая хойжу бригадалары (бригадирлери К. Солун-оол, М. Дамбаа, К. Сарбаа) төрүүр 100 хойга онааштыр 103—102 хураганны алган. Чечектиг бригадазы районуҢ шилчиир Кызыл тугун чедип алган. Бирги чартык чылда район чүс хойданна 82 хураганны, а 48 хойжулар 100—141 хураганны 100 башка онааштыр алган. 13 саанчы бир инектен-не 1035—1895 кг сүт саттан. Чылгычыларның чарыжында Карл Маркс аттыг совхозта М. Калчан-оол, «Октябрь 30 чылы» совхозта О. Дамба-Доржу, СЭКП-ниҢ XXII съездизи аттыг совхозта В. Ондар төрүүр 100 беден 90—100 кулунну алган. «Алдан-Маадыр» совхозта Тыва АССР-ниҢ алдарлыг малчыны О. А. Доржу — 141, «Чыраа-Бажы» совхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Д. Чола 130, «Октябрь 30 чылы» совхозта Тыва АССР-ниҢ алдарлыг малчыны О. Д. Аяк-Хөө 132 хураганны 100 баш хойга онааштыр алган.

Мал ажылын шапкын хөгжүдериниҢ сорулгаазы амгы үеде бирги чергениҢ айтырыы болуп турарын ТК-ныҢ Пленумунга чугулалап айыткаанын көдээниҢ ишчилери ажылынга удуртулга болдургаш, районуҢ мал ажылының хөгжүлдезинде чедишкиннерни быжыглавышаан, шыҢмы четпестерни чайладып, болдунар аргаларны ажыглап турган, бар курлавырларны чоп ажыглап, ПленумуҢ шиитпирлерин күүседир дээш каш дакпыр күженишкин-биле ажылдаарын хүлээнип турар.

Чадаана хоорайның бүдүрүлге, тудуг, транспорт, кооператив болгаш албан организация черлериниҢ коллективтери ПленумуҢ материалдары-биле таныскан. Коллектив бүрүү аҢаа харыы кылдыр совхозтарның мал чеми белеткээринге дузалажып, еске-даа ажылдарны кылырын хүлээнгеннер. Чадааначылар ажыл-агыйларга дузалажып, сиген кезеринге, картофельдиҢ, погааның бок үнүштерин аштап арыглаарынга идепкейлиг дузалажып турар.

СЭКП райкомунуҢ чанында 32 кижи составтыг илеткелчилер бөлүүнүҢ болгаш «Билиг» ниитилелиниҢ район организациязының лекторлары көдээниҢ ишчиларинге лекция, беседаны багай эвес чорудун турар. Партия райкомунуҢ пропаганда болгаш агитация килдизиниҢ шугуму-биле көдээже комплекстиг бөлүктүҢ үнүүшкүннерин неделя санында организастыг чорудары чаҢчыл апарган.

Суурларда культура, чырыдышкын албан черлери — Культура бажыңнары, клуб-тар, библиотекалар боттарының ажылдарын ПленумуҢ шиитпирлеринге дүүштүр эде турганзуп, агитбригадаларны малчыннарже, сиген бригадаларынче аткарып, ажыл-ишчилерге концерттерни көргүспүшаан, лекцияларны номчуп, беседаларны кылып турар.

РайонуҢ Культура бажыңының чанында «Хемчиктин аялгалары» агитмультбригада (удуртукчузу С. Монгуш) улуг, биче ХөндергейлерниҢ чайлагларында 9 сүт-бараан фермаларынга концерт көргүскен болгаш лекция, беседаны чоруткан.

Партия организациялары, культура, чырыдышкын албан черлери СЭКП ТК-ныҢ июль (1978 ч.) ПленумунуҢ материалдарын ажылчы чонга хаҢызы-биле пропагандаларын улам калбарткан.

Х. МОНГУШ,
СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуҢ пропаганда болгаш агитация килдизиниҢ эргелекчизи.

Хандырылганар

кандыгыл?

ШАҢНАЛГА СОРУК КИРИП

Тес-Хем райпозунуҢ коллективи онгу беш чылдың үшкүзүнүҢ бирги чартыында кызымак ажылдап, үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 102 хуу, ниитвиҢ чемненилгези—109,8 хуу, бодунуҢ бүдүрер продукциязының планын 115,6 хуу күүседкен.

РайонуҢ магазиннериниҢ, столоваяларының аразында социалистиг чарышты дээштиг организастаан. АҢаа коллектив, садыгжы бүрүзү идепкейлиг киржип, чарыштың негелделерин бүрүн күүседир сорулгалыг кызымак ажылдап турарлар. ОоҢ түҢнелинде коллективте мурнакчыларның саны ковудээн. Чижээ, Самагалдайның төп үлетпүр бараннарының магазинын мурнакчы ажылдыг коллективтериҢ бирээзи. Ук магазиниҢ садыгжылары чартык чылдың планныг даалгазын 111 хуу күүседкен. МагазиниҢ садыгжылары Е. Сада, А. Нурзат олар садып алыкчыларның бараанга хереглелин долу хандырар, садыглаашкынның бедик культуразын чедип алыр дээш шудургу ажылдап турарлар. Район төвүнде Б. Допуй эргелекчилээн № 3 аш-чем магазинин чартык чылдың планын 102,2 хуу, күүседкеш, районуҢ мурнакчы ажылдыг магазиннериниҢ санынга кирген.

РайпонуҢ автолавка садыгжылары көдээниҢ ажылышчилерин хүн бүрүүнүҢ эргежок чугула барааннары-биле хандырар хүлээлгезин база эки күүседип келгеннер. Автолавка садыгжылары Ч. Дугар-оол, В. Доптан олар бараан саарар планын докталмаз 112,4—116,4 хуу чедир күүседип, хүлээнген ажылынта ак сеткилдиин көргүзүп, кады ажылдап турар эш-оорунуҢ хүндүткелин чаалап алганнар. Олар бо хүннерде чыл планын ССРЭ Конституциязын хүлээп алганыдап бээр бир чыл болган оюнда күүседир хүлээлгелиг ажылдап турарлар.

Чоокта чаа районуҢ бүдүрүлге, албан, организация черлериниҢ чартык чылда ажылынын түҢнелин үндүрүп мурнакчыларны илеткеткен. Тес-Хем райпозунуҢ коллективи бүдүрүлгечи көргүзүглерни чедип албышаан, чарыштың мурнакчыларының одуруунга кирген. СЭКП Тес-Хем райкомунуҢ, райкүүскомнуҢ шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. КоллективтиҢ кежигүннери шаңналга улам сорук кирген, 1978 чылдың планныг даалгазын декабрь 25-те бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерлиг күүседир дээш шудургу ажылдап турарлар.

Т. КУНГАА.

КҮҮСЕЛДЕНИ ХАНДЫРАР

Онгу беш чылдың бирги чартыы эрткен. Ак-Довурак хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниҢ, тудуг, транспорт, садыг болгаш оон-даа еске организацияларының коллективтери: «Ажылдаш турары участок бүрүүнге — күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүү дээш!» деп социалистиг чарышка киришкеш, бирги чартык чылда күрүне планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге чамдык чедишкиннерлиг ажылдаан.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү хоорайда ниитизи-биле эрткен чылдың алды айларынга деңнээрге, 22,9 хуу, а үлетпүр бүдүрүлгезиниҢ хемчээли 21,8 хуу бедээн. Пландан ажыр 120 муҢ рубльдиҢ продукциязын бүдүрген болгаш чоҢга саткан. Планныг онаалдага немей 950 ажыг дөрбелчин метр чурталга шөлүн ажыглалга киргген. Ол чедишкиннерге даг-дукчүлери боттарының төлептиг үлүүн киириштирген. Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыглаар комбинадының үлетпүр бүдүрүгезиниҢ ниити хемчээли эрткен чылдың бирги чартыынга деңнээрге, 26,3 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү, планда көрдүнгениден 1,6 хуу бедээн.

Тываның даг-дукчүлериниҢ аразында калбаргaн чарышка тиилекчи боон турар коллективтериҢ саны улам көвүдеп турары өөрүнчүг. Олардан: бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар цехтиҢ № 1 эҢлчээ, бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтиҢ № 5а эҢлчээ, үүрмектеп-сорттаар комплекстиҢ № 2 эҢлчээ, ТЭЦ-тиҢ № 1 эҢлчээ, даг-дүгү рудниҢинде № 8 экскаваторуҢ экипажы, Н. П. ЧернышовтуҢ удуртканы «БелАЗ»-тар чолаачыларының бригадазы болгаш оон-даа өскелерни демдеглеп болур.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниҢ үлетпүр бүдүрүлгелер комбинадының коллективи эрткен 6 айларда планныг онаалдаларын бүгү көргүзүлдер талазы-биле күүседип, продукция сайгарарының планын 30 муҢ рубльге ажыргаш, шалыпчы күш-ажылдың чылының бирги чартыын чедишкиннинг дооскан.

Ол ышкаш бедик көргүзүглерни Ак-Довурактың хлеб заводунуҢ, комбинаттың ажылчын хандырылга киридизиниҢ, хоорайның амылырал хандырылга комбинадының коллективтери чедип алган.

Чартык чылда чедип алдынган чамдык чедишкиннерби-биле чергелештир чедир кылдынмаан ажылдар база эвээш эвес. Хоорайның чамдык бүдүрүлгелери болгаш организациялары бирги чартык чылдың күрүне планын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседирген.

Ак-Довурактың автотранспорт бүдүрүлгезин хожудаашкынныг ажылдаан. Бо коллектив чүүк сөөртүүнүҢ планын 91 хуу чедиргген. Тываның автокомбинадының Ак-Довуракта салбыры чартык чылда алган хүлээлгезин база күүседпээн. Хожудаашкынарның кол-ла чылдагаанары — автопарктың техниктиг белеткели болгаш ону ажыглаарының коэффициентизиниҢ кудузунда, машиналарга чүүк чүдүрерде болгаш ону дүжүрерде хөй саадаашкынарны болдуруп турарында, септелге ажылын четпес организастаанында.

Хоорайның тудугжуларының бирги чартык чылда көргүзүү чогуур негелдего четпээн. «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелели керээлиг ажылдар планын чүгле 73 хуу, 42 дугаарлыг тудуг эргелели —35 хуу чедиргген.

Ак-Довурактың үлетпүр бүдүрүлгелериниҢ бирги чартык чылда ажылының түҢнелин ажылда бар чамдык четпестерни дарый чайладып, планныг онаалдаларның күүселдезин хандырар талазыбиле коллективтериҢ удуртукчуларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының улам шудургу ажылдаарын негеп турар.

К. МОНГУШ.

„ШЫНГА" ХАРЫЫ

«КҮШТЕЛДИРЕРИ ЧУГУЛА»

Мыңдыг эге-биле № 152 «Шын» солунга К. ТүлүштүҢ үүлү парлаттынган. Автор Чөөн-Хемчик районуҢ чамдык совхозтарында көдээ ажыл-агый техниказының ажыглалының болгаш кадагалалының четпезин айтып шугумчүлээн.

РайкүүскомнуҢ көдээ ажыл-агый эргелелиниҢ кол инженери Д. Ондарның биске дыҢнатканы-биле элырга:

Солунга үнген шугумчүлелдиг материалды түс-түс совхозтарның техчөвүлелдеринге чугаалажып көрген. Техниканың ажыглалы болгаш кадагалалы багай тургустунган СЭКП-ниҢ XXII съездизи, Карл Маркс аттыг болгаш «Искра» совхозтарның директорларын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын райкүүскомнуҢ көдээ ажыл-агый эргелелиниҢ техчөвүлелинге шыҢгыы доҢгуткан.

Көдээ ажыл-агый техниказының ажыглалын болгаш кадагалалын экижидер талазыбиле хемчегларни совхозтарның болгаш эргелелдиҢ инженер-техниктиг ажылдакчыларын күштелдирип турар.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Аныяк тудугжу Седен Хертек Чадааначының септелге тудуг участогунда мурнакчы бызаҢчы. Ол планын ай санында-ла 120—125 хуудан кудулатпайн күүседип турар.

Социалистиг чарышка эң эки көргүзүглерлиг болганы дээш аныяк бызаҢчының чуруун хоорайның хүндүлел самбызазында киргген.

ЧУРУКТА: Седен Хертек.

Ч. СЕНДАЖЫНЫҢ фотозу.

Чылбак ЛопсаҢчаповна Ооржак Чадааначының хлеб заводунда мастерлеп ажылдаала ам 10 чыл ажыл турар. Ч. Ооржактың удурткан хлеб быжырар бригадазы планныг онаалдаларын үргүлүү ажыр күүседип турар. Бригадада 5 кижи бар. Бирги чартык чылда олар база чедишкиннинг ажылдаанар.

ЧУРУКТА: бригадир Чылбак Ооржак.

Мөчекпен Куулар Чадаана автобаазазынга чолаачылап ажылдаа-ла 21 чыл чедип турар. Ол үениҢ дургузунда ооҢ кылган ижин санап түҢнээри берге, ооҢ дуржулгазы байлакшып, мергежили бедээн. Автобаазаның чолаачыларының аразында чарышка ол каш удаа тиилекчи болуп келген.

ЧУРУКТА: чолаачы М. Куулар.

Д. МОНГУШТУҢ фотолары.

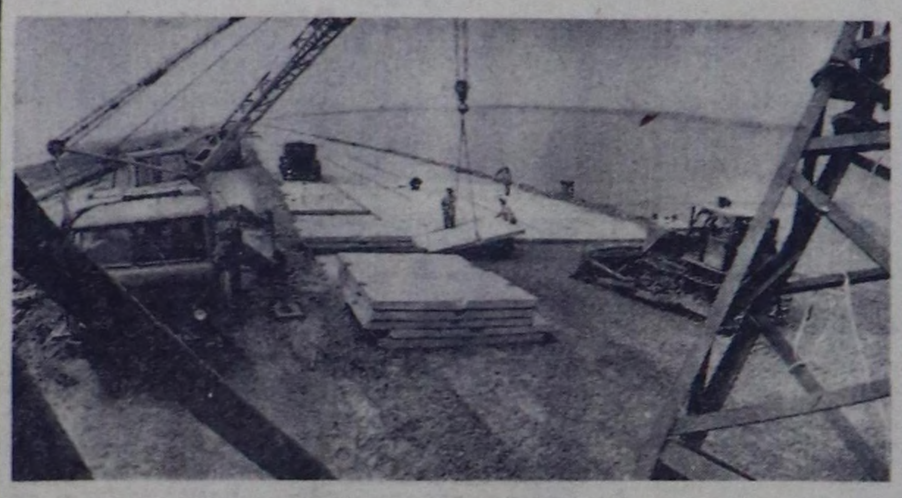

СУГГАРЫЛГА СИСТЕМАЗЫН ТУДУП ТУРАР

УКРАИН ССР. «Дунайсуггудуг» трестиҢ коллективи Дунай-ДнепрниҢ суггарылга системазын чедишкиннинг тудуп турар. Медиораторлар амгы үеде Дунайның суу секундада 250 кубометр-биле дүрген эртер, Одесса областың колхозтарының болгаш совхозтарының шөлдерни суггарар буганы казып турар. Кара далайның дуустуг суу Сасык деп холче агып кирбес, 14 км узун дамбаны тударын көрген. ООҢ түҢнелинде ниити шөлү 20 муҢ гектарга деҢ суг хөөлбээнин суун дус чок болдурар. Күчүлүг насостар ол хөлдүҢ суун үш катап арыг суг-биле солуур. ООҢ орнунга тургустунар хөөлбектиҢ арыг суу-биле шөлдерни суггарар.

ЧУРУКТА: «Дунайсуггудуг» трестиҢ 18-ки тудуг-монтаж эргелелиниҢ медиораторлары дамбаны тудуп турары.

И. ПАВЛЕНКОНУҢ фотозу.

(СЭТА-ныҢ фотохрониказы.)

УРАН ХОЛДУГ

Барыын-Хемчик районда № 741 көжүп чоруур механизастатныгaн колоннада чазаныр цехтиҢ бригадири Александр Хөлбенович Куулар ук коллективте 17 чыл ажылдап турар.

Эш Куларның удуртуп турары чазаныкчылар бригадазында сес кижи ажылдап турар. Оларның аразында Ооржак Мөнгүн-оол, Монгуш Дыкай, Марик Ооржак олар бедик будүрүкчүлүг ажылдап, квартaлдың, айның планын 120—130 хуудан кудулатпайн турарлар.

Чазаныкчыларның ажылынга хамаарыштыр кол демдеглээр чүве болза ураи холдуг чазаныкчылар бо беш чылдың планын күүседипкени болур.

Т. САРЫГЛАР.

Агитаторларга болгаш

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫ ХӨГЖҮДЕРИ —

СЭКП ТК-ныҢ июль (1978 чыл) Пленумунга СЭКП ТК-ныҢ ЧиҢгине секретары эш Л. И. БрежневтиҢ «ССРЭ-ниҢ көдээ ажыл-агыйын улам ыҢай хөгжүдер дугайында» илеткелиниҢ талазы-биле беседа болгаш политинформация чорударынга херектиг методиктиг сүмелерни база чижек планнарны парлап эгеледивис.

Колхозчулар, совхозтар ажылчыннары, специалистер, эртемденнер, ажыл-агыйларның удуртукчулары, үлетпүр ажылдакчылары, хоорайларның болгаш көдээниҢ бүгү ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ныҢ ПленумунуҢ шиитпирин бир эң-сеткилдиг чүүлдүгүзүүп көрбүшаан, партияның кол сорулгазы — совет улустуҢ чаагай чоруун көскүзү-биле бедидер сорулганы шиитпирлээрин дүргедедир, ПленумуҢ салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш күженишкиниг ажылдап эгелээн.

Көдээге социализм тургузарының ленинчи планының база аграр айтырыының талазыбиле ленинчи өөредигниҢ улам ыҢайгы чогаадыкчы хөгжүлдези болур партияның аграр политиказының амгы үеде чадада сорулгаларын ажылчы чоннарның калбак массаларынга тайылбырлап чедирер, оларны күш-ажылчы чаа-чаа чедишкиннерже мобилизастаар талазы-биле партия организацияларының, оларның хөй кижилиг идеология активиниҢ мурнунда улуг сорулгалар туруп турар. «Партия организациялары партийжи бүзүрелдиг болгаш коммунистиг кижизидилгениҢ арга-методу-биле миллион-миллион кижилерни ол сорулгаларны билип алыры-биле чепсеглээр, оларны сорук киирер, көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле партияның айткан программазын амыдыралга боттандырарынче күженишкиннерни мөөнээр хүлээлгелиг. Коммунист бүрүзү кызымаккай күш-ажылдың үлегер-чижээн көргүзер, мергежилдиг организакчы, мурнакчы дуржулганың неитередикчизи боон, ниити ажыл-хөрек дээш коллективке найыралдыг бала чогаадыкчы ажылдаарының байдалын тургузар ужурлуг» деп, Л. И. Брежнев илеткелинге демдеглээн.

Улуг Октябрьның 60 чылынга белеткелдиҢ болгаш ону байырлап эрттирип турган үеде база ССРЭ Конституциязының төлевилелин чугаалажып көрүп турган үеде массаполитиктиг ажылга чедип алдынган дуржулгага даанмышаан, аас болгаш көскү агитацияның бүгү арга-методтарын ажыглап турган, бүзүредикчи сөс-биле ажыл-ишчи бүрүзүнге чедип, ооҢ көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге киириштирер үлүүн тодарадып алырынга дузалаар хөрек. Партияның — ажылдың ажыктыг чоруу болгаш шынары деп дозуду — бүгү көдээ ишчилериниҢ, көдээ ажыл-агый-биле харылзаалыг бүгү адырларының ажылдакчыларының дайынчы лозуну болган турар ужурлуг.

Партия организациялары агитациҢ активчилериниҢ чоҢ ортузунга номчуур материалдарының шынарлыг болурунче кичээнгей салбышаан, оларның эш Л. И. БрежневтиҢ илеткелин хандыр өөренген, ПленумуҢ материалдарын эчизинге чедир билип алган турарын чедип алыр ужурлуг. ЧурттуҢ, республиказының, крайының, облазының болгаш районуҢ база ажыл-агыйының көдээ ажыл-агыйының СЭКП ТК-ныҢ март (1965 чыл) Пленумундан бээр чедип алган чедишкиннериниҢ дугайында сан-түҢ болгаш материалдар-биле оларны долу хандырза эки.

ЧоҢ ортузунга номчуур лекция, беседаларга бистиҢ чедишкиннеривисти көргүспүшаан, көдээ ажыл-агыйның чамдык адырларының хожудан турарының чылдагаанарын тодаргайы-биле илеретпишаан, партия болгаш чазактың көдээ ажыл-агыйны шапкын хөгжүдер дээш ап чорудуп турар хемчеглериниҢ дугайын, ол сорулганы боттандырарынга ТК-ныҢ июль ПленумунуҢ канчаар-даа аажок улуг ролюнуҢ дугайын кижи бүрүзүнге таныштырып чедирип, бо улуг херекке ооҢ киржилгезиниҢ, салыышкынының дугайын угаадыры чугула.

СЭКП ТК-ныҢ июль ПленумунуҢ талазы-биле пропаганда ажылы түр үениҢ айтырыы эвес, а тускай ажылдап кылдынган тематика өзугаар удаадараалаштыр чоруттунар чугула кампания болур. МаҢаа эң чугула үүл — «ССРЭ-ниҢ көдээ ажыл-агыйын улам ыҢай хөгжүдериниҢ дугайында» эш Л. И. БрежневтиҢ илеткелиниҢ теоретиктиг үүгадерин болгаш практиктиг сорулгаларын ажыл-ишчи бүрүзүнүҢ хаҢызы-биле угаап билген турарын чедип алыры болур.

Бо тематиктиг план болгаш методиктиг сүмелерни СЭКП ТК-ныҢ чоокта чаа болуп эрткен ПленумунуҢ материалдарын агитаторларның болгаш политинформаторларының чоҢга таныштырып чедиреринге эптиг кылдыр тургускан. Тус черниҢ ажыл-амыдыралындан тодаргай чижектерни киирип тургаш, тема бүрүзүн лекция, илеткел хевирлиг кылдыр-даа ажылдап кылып ап болур.

Бирги беседа

СТРАТЕГТИГ СОРУЛГАНЫ ШИИТПИРЛЕВИШААН...

Партияның амгы үеде аграр политиказы СЭКП ТК-ныҢ март (1965 чыл) Пленумундан эгелээн. Ол дээрге сайзырaҢгай социализмниҢ байдалдарында партияның көдээ ажыл-агый адырынга ленинчи стратегиязы болгаш тактиказы боон турар. СЭКП ТК-ныҢ 1965 чылда болган март ПленумунуҢ шиитпирлерин чайгылыш чок боттандырбышаан, бистиҢ партиявыс улуг ужурдузалыг эвээш эвес аграр айтырыгларын шиитпирлеп шыдаан.

Беседаның айтырыглары.

Көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазының быжыглаашкыны. Кадрлар белеткели. Көдээ ажыл-агый будүрүүгезин көдүрериниҢ экономиктиг хемчеглери.

«Чуртту аҢ-чем аймаа-биле болгаш үлетпүрнү көдээ ажыл-агыйның чиг-эде-биле ынаныштыг хандырар стратегтиг сорулгаларны шиитпирлевишаан, партия бодунуҢ бирги чергезиниҢ сорулгазын механизацияның, химизацияның болгаш черлерни мелиорастаарының темпилерин дүргедедириниҢ, ол адырны хөгжүдериниҢ айтырыгларын комплекстиг шиитпирлээриниҢ аргазы-биле көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын улам быжыглаары кылдыр көрүп келген» деп, Л. И. Брежнев илеткелинге чугаалаан.

СЭКП ТК-ныҢ 1965 чылда болган март ПленумунуҢ соонда көдээ ажыл-агый адырынга капитал салыышкыннарны хөйү-биле салып эгелээн. Бо адырга чедиги беш чылда бүгү капитал салыышкыннарның 20 хуузу, сески беш чылда 23 хуузу, тоску беш чылда 26 хуузу ажыглаттынган турган. Онгу беш чылда ол көргүзүү 27 хуу ажыг болур.

Көдээ ажыл-агыйның үлетпүр баазазының сүт ажыл-агыйы болгаш мелиорация, мал ажылынга болгаш мал чеми белеткээринин машина тудуушкуну, көдээ тудуг; комбикорм болгаш микробиология үлетпүрү дээн ышкаш

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ТҮҢНЕЛ АКТЫНЫ БОТТАНДЫРАР

ХЕЛЬСИНКИ (СЭТА-ның корр). Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле үш чыл бурунгаар Хельсинкиге эрткен чөвүлел хурал бистиң диттиг дайын соөлүндеги төөгүзүүге кайгамчык улуг болуушкунарның бирээзи болган деп «Финляндияның тайбың талалакчылары» организацияның даргазының оралакчызы, парламент депутаты Теллерво Койвисто СЭТА-ның корреспондентизиге медеглээн. Чөвүлел хурал Европа күрүнелериниң улустарының айыл чок чоруун болгаш кады ажылдажылгазын быжыглаарына таарымчалыг салдарны чедиргеп.

Чөвүлел хуралдың ужурдузазын, делегей харылзааларын чавырылдырыышкын болгаш тайбың угланыышкынына хөгжүдер талазы-биле үүлдерин үнелеп көрбейн турар чамдык бөлүктерин делегейде бар дээрзин хурал мурааныңаа, хурал соонуң-даа үелери көргүзүп турар. Ынчалза-даа чамдык чурттарда деткимчени болгаш салдарны ап турар бо белүктериң орадажыышкынары чедишкип чок болган деп, Т. Койвисто чугаалаан.

Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының политиказы кадыг-даа чигзиниг чок факт апарган. Ынчангаш аңаа ам шериг талазы-биле чавырылдырыышкыны немээри чугула. Совет Эвилелиниң КНО-га болгаш делегейниң өске-даа шуулганнарына идип үндүргени чепсегленишкиннери дүжүрер талазы-биле инициативазын Финляндияда бедин-биле үнелеп турар деп, Т. Койвисто демдеглээн.

Чепсегленишкин и е р н и ң аная-даа, ядролут-даа бүгү хевирлерин дүжүрери чугула бооп турар. Нейтроннуг бөмбаны будүрерин шуут соксадыры, бо талазы-биле делегей дугуржулгаларын чарары чугула.

Ниити Европа чөвүлел хуралының шиитпирлерин боттандырарының улуг аргалары Финляндияда бар. Совет Эвилели болгаш өске-даа социалистиг чурттар-биле найыралдыг харылзааларны улам ыңай быжыглаары болгаш хөгжүдери бо сорулганы боттандырарының кол негелдези бооп турар. Бо харылзааларның үлегерин өске чурттарга болгаш улустарга көргүзүп, ниити Европа чөвүлел хуралының шиитпирлериниң үреттүнелдиг болурун чедип алыр ужурлуг бис.

Н. ГОРБУНОВ.

* * *

ПАРИЖ (СЭТА). Европаның 33 чурттарының, а ол ышкаш АКШ-тың болгаш Канаданың удуртукчуларының үш чыл бурунгаар Хельсинкиге ат салганы Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талаазы-биле чөвүлел хуралдың Түңнел актызы үр үедеги күжениишкиннериң, чугаалажыышкынарының түңнели болган деп «Юманите» солун бижээн.

Хельсинкиниң Түңнел актызы тайбың догуннаашкынының бүзүнга делегей харылзааларының чаа болгаш конструктивтиг он принциптерин тодараткан деп, ол солун бижээн. 25 чыл иштинде үргүлчүлээн «соок дайының» соонда Европага политиктиг, экономиктиг болгаш культурлуг кады ажылдажылганы хөгжүдеринче угланган комплекстиг айтырыгларны, ол ышкаш гитлерлиг фашизмин чылча шапкан соонда тургустуна берген политиктиг болгаш девискээр аайы-биле айтырыгларны Түңнел актыга үзе шиитпирлээн.

Чавырылдырыышкын болгаш айыл чок чорук, кады ажылдажылга, кижиниң эргелери — Түңнел актының кол чүүлдери ол бооп турар. Францияның коммунистери төөгүлүг документиниң бо чүүлдерин боттандырарына чаа депшилгени чедип алыр дээш туржуп турар.

Түңнел актының чугула ужур-дузазын демдеглээш, солунда парлаан ол чүүлдүң авторлары бо чугула актыны Францияга эвээш санныг тираж-биле парлааның демдеглээн. Европаны болгаш делегейни аңгы-аңгы бөлүктерге чарып хуваары дээш туржуп турар Францияда массалыг информацияның чепсек-херекселдерин олар шиитпирлин-биле буруу шапкаа.

Ниити Европа чөвүлел хуралы болгаш ооң чүүлдүзүүгүнү документилер улуг идегелдерни болдурган деп ук чүүлде айыткан. Бистиң үеристиң код айтырыынга тодаргай харыыны Хельсинкиге берген. Ынчангаш тайбың дээш, кады ажылдажылга дээш, улустарның айыл чок чоруу дээш демисел бөмбүрзектиң бүгү кижилериниң хөрээ апарган. Боттарының политиктиг сорулгалары болгаш кызыы эрге-ажыктары дээш Хельсинкиге чедип алдыңган чүүлдерни тоон көрбес кижилер аар харыысалганы боттарына хүлээр ужурлуг.

Хельсинкиге ниити Европа чөвүлел хуралының Түңнел актыларында айыткан бүгү чүүлдерни амыдыралга боттандырар ужурлуг деп «Юманите» демдеглээн.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ПАРИЖ (СЭТА). Францияның болгаш ССРЭ-ниң аразында садыг-экономиктиг кады ажылдажылга хөй чылдарның дургузунда чедишкиниг хөгжүп келген болгаш ол чорук ийи чурттарның улустарының эрге-ажыынга дүгжүп турар деп Францияның даштыкы садыг министри Жан-Франсуа Денио медеглээн. Бо кады ажылдажылганың калбак сорулгаларын дээди деннеге эткен совет-француз ужуражыышкынарга толаратган деп, ол СЭТА-ның корреспондентизиге дыңнаткан. Салган сорулгаларны шиитпирлээри-биле 1975 чылдан 1978 чылга чедир үеде ийи чурттарның аразында садыг саарылгазын ийи катан улгаттырар арганы чедип алдывыс деп, ол медеглээн.

ССРЭ-биле садыг-экономиктиг кады ажылдажылга дериг-херекселдер будүрер талазыбиле специализастаттынган француз экономиканың чамдык секторларына улуг ажыкты берип турар. Бистиң дыка хөй фирмаларывыс совет даштыкы садыг организациялары-биле доктаамал харылзааны тудуп турар.

Совет Эвилели-биле экономиктиг харылзаалар Францияның политиказына хөй чылдарда салдарны чедирген. Бо политиканың эгезин генерал де Голль кылган.

Чоокта чаа ССРЭ-гө кылган аян-чоруумнуң түңнели эки болган деп министр демдеглээн. Бот-бодунга ажыктыг харылзааларны улам хөгжүдерин кайы-даа талалар саналдаан.

ЯПОН ХООРАЙЛАРНЫ БОМБАЛААНЫНЫҢ 33 ЧЫЛЫНГА

Японияның Хиросима болгаш Нагасаки хоорайларының кырынче октаан атомнуг бомбалар үс-үс муң кижилериниң амытынына каш-ла секунда иштинде четкен. Ооң уржуундан бо-даа хүннерде өлүп турар кижилер база хөй.

Үжен үш чыл бурунгаар болган айыылдыг халапка өлген кижилериниң тураскаалын бо хоорайларның чурттакчылары демдеглеп турар. Хиросимада болгаш Нагасакиде тураскаал комплекстерин тургускан. Нейтроннуг бомбага удур бүгү делегейде демисел калбарган бо хүннерде Японияның өске хоорайларының чурттакчылары, делегейниң дыка хөй чурттарының туристери аңаа кэп турар.

ЧУРУКТА: Хиросимада тайбыңның «Хэйва коэн» деп парыгы. Частыышкын төөгү аңаа болган. Дайын соонда хоорайны чаарты туткан. Хиросиманың төвүнде арткан чаңгыс бажыңның чанында хөй каът чаа бажыңнарны туткан.

Бөгүнгү Хиросима—миллион хире чурттакчылыг улуг хоорай.

М. СОЛОВЬЕВАНЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧАЗАК КРИЗИЗИ УЛАМЧЫЛАВЫШААН

ЛИССАБОН. СЭТА-ның корреспондентизи С. Староссельскийниң дамчыдыы турары болза:

Социалистиг партияның болгаш социал-демократтыг төптүң аразында чазак дугуржулгазын үскениниң түңнелинде болу берген политиктиг чидиг кризис Португалияда уламчылавышаан. Республиканың президентизи генерал Рамалью Эанеш политиктиг партиялар болгаш профэвиледдерн-биле консультацияларны кылып турар.

Политиктиг кризисти ажыл эртериниң перспективаларын Португалияның улуг-улуг партиялары саналдаан. Чижээ, парламентиниң эвлег чок соңгулдазын эрттирерин болгаш аңаа белеткел үезинде ажылдаар чазакты республиканың президентизиниң удуртулгазы-биле тургузарын социал-демократтар саналдаан. Социал-демократтар чурттуң политиктиг амыдыралына президентиниң идепкейлиг ажылдаарын. ооң иштинде чазактың ажыл-чорудулгазын негевишаан, «партиялар киришпээн» чазакка Рамалью Эанештин чедишкин чок болганын өскүлер, күрүне эрге-чагырга органнарының аразынга үскүлежишкиннерни болдурар, демократтыг өзу-чурумга улусчу массаларның бүзүрелин чаза тепсир дээш оралдажып турар.

Социалистерниң ындыг янзылыг шиитпирлиг негелдезин эки эскербейн турган социал-демократтыг төп ам келгеш, Португалияның социалистиг партиязы-биле чаа керээ чарарындан чалданмайн турар. Социал-демократтыг төп бодунуң соңгукчуларын чидирбези-биле парламент соңгулдазын эрттиреринче чүткүп-эгелей бергени илереп турар.

Социалистиг партияның кежигүннериниң хөй нуруузу чуртка бооп эрткен митингалерге болгаш хуралдарга социал-демократтыг төптү шыңгыы буруу шапкан болгаш реакцияның шаап халдаашкынының бүдүүзүүнде чаңгыс эпти быжыглаарын саналдаан.

Португалияның Компартиязы конструктивтиг болгаш патриоттуг турушту эолеп турар. Компартияның ТК-зы коммунистер-биле чоокшулажып, кады хөделиринче социалистиг партияны кыйгырган.

Кризисти ажыл эртеринге болгаш чазакты тургузарынга президентиниң шиитпирлиг ролюн демдеглевишаан, келир үениң чазаның ажыл-чорудулгазынга күрүнениң баштыңчызын дорт кириштирери албан эвес деп ПКП демдеглээн. Коммунистер чазак кризизин күрүне эрге-чагыргазының бүгү органнарының болгаш демократтыг институттарның кризизинче чайзыл болур далаш-биле шиитпирлер хүлээп алырына база удурланган.

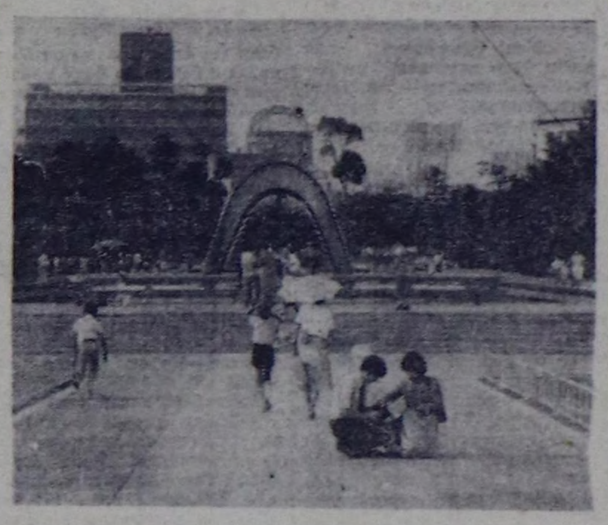

ГЕРМАН ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА. Галла округта Наумбург бо хүннерде 950 чыл юбилейин демдеглеп турар. Шаанда садыг төвү бооп турган, ам 38 муң чурттакчылыг, үлетпүр бүдүрүлгелери, специализастаан өредилге черлери бар бо хоорайның чону даштыкыже үндүр садар продукцияларны безин бүдүрүп турар апарган. Хоорайның архитектура-тоогу тураскаалдарын камгалап артырганыңа ооң чурттакчылары чоргаарланып турар.

ЧУРУКТА: рынок төлү болгаш ратушаның бажыңы (16-гы үүс чыл).

АДН—СЭТА-ның фотозу.

Эш-өөр орнунга—телефон

«Моон ыңай чурттаарының кандыг-даа барымдаазы чок тур... Байырлыг». «Адыр, бичии-ле маңаңар, далашпаңар, чүү болганын билдингир кылдыр таптыг чугааланар, дыңнап тур мен!» Мындыг янзылыг чугаалар дүн ортузунда «чуртталганың телефонун» дамчыштыр бо-ла болгулай бээр. Чугаа үезинде консультант чугаалажып турган кижизиден ол бодунуң эң сөөлгү шиитпиринден ойталаарын дилеп, бүзүредир сорулга-биле бодун ооңум тудуп, эвилеп-эолдек, чымчак үн-биле кандыг-бир-ле сумени кадып, чугааны үспезин кызаар.

«Чуртталганың телефону» деп чүл ол? Телефон дамчыштыр кижилерге оларның мурнунда тургустунуп келген, амыдырал-биле холбашкан айтырыгларны шиитпирлежип, сүме берип, эки тура ачы-дуза чедирер бюронун эргелекчилэ Т. Сантонун сөзү-биле алырга, ол бюро Токиога 6 чыл мурнунда тургустунган. Ынды 300-эки тура-консультантылар дүн-хүн чок 5 эолчегде ажылдап турар, оларның 70 хуузу хөрээженнер.

Үк бюро хүн бүрү амыдырал-чуртталгазында кайы-бир айтырыгны шиитпирлеп чадап каан кижилерге сүме кадар хүлээлгелиг. Ооң ачы-дузазын колдуунда-ла чаасканзырак, долгандыр турар бүгү-ле чүүлдерден хоорук, хагдынчак пйикпе азы, чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, сеткил-сагыжын ажыдып, сүмележип чугаалажыр чоок кижиги чок кижилер ажыглап турар.

Бюрону ажылдарының мурнунда консультантылар ооң ачы-дузазын колдуунда назылай берген кижилер ажыглаар боор деп бодап турган. Ол даан бодаашкын сыр дедир болган. Статистиканың санап турары-биле алырга, бюрога кээп турар телефон медээлериниң 52 хуузу 29 хардан, 10 хуузу 15 хардан куду аныяктарны болуп турар. «Амыдыралдың телефонунун» дузазы-биле өредилгеэн кошкак, өөредилге черлериниче экзаменнер дужаан ыштаваан кижилер, а чамдыктары өг-бүле, ынакшыл айтырыынга хамаарыштыр сүмени ап турарлар. А акша-биле холбашкан чугаалар аңаа шуут болбайн турарын айтыры чугула.

Чүгле Токиога 1977 чылда «амыдыралдың телефонун» дамчыштыр 2400 кижи сүме ап, чугаалашкан. Ындыг бюро чүгле Токиода эвес, Китакюю болгаш ооң өске-даа хоорайларда ажытынган. Сөөлгү үеде ниитилелге бодунуң «туружун» тып чадааш, амы-тынынга четтинер деп шиитпирлеп алган, ону телефон дамчыштыр чугаалап, сүме дилеп турар кижилериниң саны көвүдээн: оларның саны 1972 чылда 89, 1976 чылда 236 турган, а эрткен 1977 чылда ол сан 353 четкен!

Назыны улгады берген кижилериң база назы четпээн уругларын боттарының амытынына четтинин өлүр чоруу өске даштыкы чурттарга дешээрге. Японияда хуу талазыбиле ылгалдыг турган. Сөөлгү үеде ол чорук көвүдүр-ле көвүдүн.

Кижилериң эргелерин, амыдырал-чуртталгазын камгалаас, үнелеп көрбес, оларның кедир үеан дээш кандыгдаа сагыш човаашкын чок күрүнеде кижилериң бодунуң амы-тынынга чедер чоруу иптерецгей, ол чайлаш чок дээрзин эртемден-специалистер бадыткаан. Тойо университединиң профессору Х. Ивазиниң сөзү-биле алырга, кижилериң амы-тынынга четтинер чоруунуң кол үнер дээш — чуртта ажыл чок чорук, өре, кризис. Шынан-да, япон өг-бүле каракка көзүлдүр-ле буурап дүжүп турар. Микрорайонларның ниити байдалы, хемчээл талазы-биле улуг эвес ороолдуг бажыңнарда аныяк кижилериң ада-иезин-биле кады чаңгыс черге чуттаарына кандыг-даа таарымчалыг байдал тургустунмаан. Өзүп олурар салгакчылар дугайында сагыш човаашкын — чуртта шиитпирлеттинмейн турар парын айтырыларын бирээзи. Уруглар бирги класстың эргинин артан киргеш-ла, баштайгы чорудээлерге таварышкылаар. Оларны эш-өөр, быжыг найырал, бот-боттарына дузалажыры чергелиг айтырыг сонуургатпайн турар.

Мындыг байдалдан үнериниң кандыг аргазы барын? Японияның телээзи, профессор К. Тадой амы-тынынга четтинер чорукту чайладып, сагындыр уластар аразының эртем ниитилелиниге дараазында харыыны берген: «Уруглар сагыш човаашкынны эскерип билген турар кылдыр кижилериң оларга хамаарылгазын өскертири чугула. Ындыг байдалды тургузарда чүү-даа мурнай күрүкениң «аарыгларын» эмизер апаар...».

АКИРА КУДО, япон журналист.

Токио.

политинформаторларга

БҮГҮ УЛУСТУҢ ХЕРЭЭ

Адырлары сөолгү чылдарда тыштын келген. Трактор болгаш көдээ ажыл-агыйның машина тудуушкуну, минералдыг чемнишчидилгелер будүрүлгези, чиг-эт ажылдап кылыр үлетүүр дыка хөгжээн. Бо бүгү дээрге көдээ ажыл-агыйны чайгылыш чок хөгжүдеринче угланган доктаамал өзүп турар индустриалдыг комплекс болур деп, ТК-ның июль Пленуму демдеглээн.

ТК-ның июль Пленумунуң материалдарын ажыглап турган, агитатор болгаш политинформатор көдээ ажыл-агыйның ниитилел секторунуң кол бүдүрүлге фондуларының доктаамал өзүп, чурттуң колхозтарының болгаш совхозтарының машина-трактор парыгының чаартының турарының дугайын чугаалавышаан, улус ажыл-агыйының ниити өзүлдезиниң, ооң техниктиг хандырылгазында болган улуг чаартылгаларның дугайында сан-чурагайларны көргүзер ужурлуг. Беседаның кол угланыышкыны — черни химижидиниң болгаш мелиорастаарының дугайында болур болза эки. Көдээниң ниитилери 1965 чылда 27 млн. тонна минералдыг чемнишчидилгелерни алган болза, эрткен чылын 77 млн. тоннаны алган. Онгу беш чылда мелиорацияга 40 млрд. рубль чарыгдаттынар.

Эш Л. И. Брежнев ТК-ның Пленумунга: «Колхозтарның болгаш совхозтарның ажылхерээн амгы үеде эртем-биле-лиглиг специалист кадрлар эргелеп башкарып турар, а техника хөй санныг механизатор кадрларның холунда» деп чугаалаан. Амгы үеде көдээде ажылдап турар бөш кижиниң бирээзи-ле механизатор бооп турар.

Алдынган хемчеглер будүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидиринге дузалаан. ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнатканын өзугаар алырга, 1965 чылда турганынга бодааргa, көдээ ажыл-агыйда ажылдап турар, кижилериң күш-ажылының будүрүкчүлүү 1977 чылда 169 хуу өскен бооп турар. Ол дээрге чылда-ла 16 млн. кижиниң күш-ажылын кампап алганынга деңнежип турар. Сөолгү чеди чылдарның дургузунда көдээ ажыл-агыйның ниити продукциязының чылда ортумак хемчээли СЭКП ТК-ның март Пленумунуң мурнунда турган ол хире үе-биле деңнээрге, 1,4 катап көвүдээн бооп турар. Ол-ла үениң дургузунда тараа будүрери 61,5 млн. тоннага, чиг хөвек—3 млн. тоннага, чигир свёклазы—25 млн. тоннага, погаа — 6,8 млн. тоннага, картофель — 5,5 млн. тоннага көвүдээн бооп турар.

Ол-ла чылдарның дургузунда мал ажылының продукциязын будүрериниң хемчээли 45 хуу өскен, ооң иштинде эзт будүрери 9,2 млн. тоннадан 14 млн. тоннага чедир, сүт — 63,9-тан 88,8-ке чедир, а даваа чуургалары — 53,5 млрд. борбак турганындан барык ийи катап хөй кылдыр будүрүнген.

СЭКП ТК-ның март Пленуму көдээ ажыл-агыйны көдүрериниң экономиктиг чугула хемчеглерин ажылдап кылган турган. Үк хемчеглерни боттандырбышаан, партия көдээ ажыл-агый будүрүлгезин болгаш ооң продукциязын садып алырывыс, өртектер тургузарының, чээли бээриниң болгаш күш-ажыл төлевириниң талазы-биле плашаашкынны сайзырааңгайжыдып келген. Бо бүгү хемчеглериниң кол сорулгазы болза продукцияны будүрүп бээа ону сайгарып турар бүгү талаларның экономиктиг сонуургалдарын шын дүүштүреринче угланган турган. Ону В. И. Ленин социалистиг ажыл-агыйның чугула үүлдериниң бирээзи деп санап чораан. Колхозтарның чылда ортумак орулгазы 1977 чылда, чедиги беш чылдың чылдарынга деңнээрге, ийи катап хөй болган. Совхозтар ниитизи-биле сөолгү 12 чылдарның дургузунда орулгалыг ажылдаан.

Бо темага беседаны чорудуп турган, тус черниң ажыл-амыдыралынга ТК-ның март Пленумунуң соонда эрткен чылдарда кандыг чаартылга, өзүлде болганының дугайында тодаргай фактыларны, сан-чурагайларны көргүссе чедимчелиг болур.

Социалистиг интеграция — боттаныышкында

ЭКОНОМИКАНЫҢ ШАПКЫН ӨЗҮЛДЕЗИ

СОЦИАЛИСТИГ интеграция — Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң (ЭДЧ) кежигүннери чурттарның экономикалын дүрген хөгжүдериниң күчүүр фактору. Социалистиг дем каттыштырылга күрүнелери дыка улуг чергеде интеграцияның ачызында делегейде эң шапкын, деидески хөгжүлделиг күш апарган. «1977 чылда Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң ажыл-чорудулгазының допчулалы» деп ат-биле ЭДЧ Секретариадының чап-чаа парлаан үндүрген номунда кирген чурагайлар ол дугайын бүзүрелдиг хереченлеп турар. Чижээ, ында демдеглээнин өзугаар алырга, 1976 чылдыңнга деңнээрге, ЭДЧ кежигүннери чурттарның бүгү индустриязының талазы-биле ортумак темпилерни бүдүн чартык катап ажып турар. Ол чорук улус ажыл-агыйының бүгү адырларының депшилгезин дүргедедир, ону техника талазы-биле чаарты чепсеглээрин күштелдирер арганы берип турар.

АКЫ-ДУҢМА социалистиг чурттарда ниитилел бүдүрүлгениң өзүлделиг хемчээлдери социал программаларны күүседиринге, чоннуң амыдыралының чаагай байдалын болгаш культура деңнелин бедидиринге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар. Хоорайның болгаш көдээниң ажыл-ишчилериниң боттуг орудгалары үргүлчү өзүп орар. 1976 болгаш 1977 чылдарда чоннуң кижи санынга онааштыр боттуг орулгалар Болгарияга—6 хуу, Венгрияга—5,3 хуу, ССРЭ-ге — 7,6 хуу көвүдээн. Чоннуң акша орулгалары ГДР-ге—11, Моолга—11,5, ЧССР-ге — 9,4 хуу немей өскен.

Чуртталга тудуун калбак хемчээлде чорудуп турар. Бо беш чылдың ийи чылының дургузунда алды миллион ажыг квартираны туткан. Ол чорук барык 25 миллион кижи чуртталга байдалдарын экижидип алыр арганы берген. Чүсчүс чаа школаларны, поликлиникаларны, эмнелгелерни, уруглар садтарын болгаш ясилерни, кинотеатларны, спорт тудуларын болгаш өске-даа объектилерни ажыглалга киргген.

Интеграция талазы-биле кады ажылдап турарларның дугуржуушкунуг демниг күжээшкиннери экономиканың эң чугула айтырыгларын шиитпирлээриниң эң боттуг, эң ажыктыг оруктарын тыварына дузалаар. «Союз» дээр газ дамчыдылгазы болгаш электри дамчыдылгазының Винница (ССРЭ) — Альбертирша (ВУР) шугуму ыллаш улус ажыл-агыйының ындыг улуг объектилериниң тудуу ЭДЧ кежигүннери чурттарның каттышкан күжениишкиннери-биле бо чылын доостур. «Союз» дээр газ дамчыдылгазы-биле чыл бүрү Совет Эвилелиниң ЭДЧ кежигүннери европейжи чурттарже 15 миллиард ажыг кубометр газты дамчыдар. А электри дамчыдылгазының шугуму ЭДЧ кежигүннери чурттарның каттышкан энергосистемаларының болгаш ССРЭ-ниң Чаңгыс аай энергетика системазының чергелештир ажылдаарының ажыын дыка улгаттырар.

АТОМНУГ энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаарының хөрээнге кады ажылдажылга калбарын орар. Атомнуг чаа электростанцияларны Болгарияда, Венгрияда, ГДР-де болгаш Чехословакияда тудуп турар. Ындыг станцияларны Польшага, Румынияга болгаш Куба Республикага тударының белеткели чоруп турар. Ол айтырыгны шиитпирлээринге Совет Эвилели улуг салыышкынын киирип келген.

ЭДЧ кежигүннери чурттарның эртем-техниктиг кады ажылдажылгазының улам ыңай ханыланын хереченлээн сан-медээлерни допчулалда киргген. Чижээ, Комплекстиг программаны хүлээп алганының соонда теоретиктиг болгаш хүн бүрү эргежок чугула он муң ажыг ажылдарны дооскан. Эртемденнериниң, инженерлериниң болгаш ажылчыныларның деннинг күжениишкиннери-биле машиналарның болгаш приборларның 1500 ажыг чаа конструкцияларын, технологтуг 1200 ажыг хереклерни ажылдап кылган, чаа материалдарның, продуктуларның болгаш эмнерлиг 1300 хевирлерин тургускан.

ЭДЧ кежигүннери чурттар болгаш Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң органнары ам үр перспективада социалистиг дем каттыштырылгазының дугуржуттунган стратегиязын тодарадыр кады ажылдажылганың узун хуусаадыг улуг программаларын чогаадып турар. Ол программалар ЭДЧ кежигүннери чурттарның ниитилелдиг күжениишкиннери-биле энергияга, одаар үүлге, чиг-эттиң кол хевирлериге оларның дүргеп өзүп орар хереглелдерин хандырар, аш-чем болгаш үлетпүр бараанларына улустуң хереглелин улам долдур хандырар, машина тудуушкунуңуң деңнелин көдүрер, транспорттуң хөгжүлдезин дүргедедир хүлээлгелиг.

МАТЕРИАЛДЫГ будүрүлгениң кол адырларына кады ажылдажылганың үр хуусаалыг улуг программаларының дугайында айтырыг ЭДЧ сессиязының чоокта чаа Бухарестте болган үжен ийиги хуралының киржиктилериниң кол кичээнгейинге турган. Энергияның, одаар үүлдүң болгаш чиг-эттиң, көдээ ажыл-агыйның болгаш аш-чем үлетпүрүнүң,машина тудуушкунуңуң талазында программаларны үүлдүг деп көргеп. Оларны боттандырары акы-дуңма чурттарның экономиктиг хөгжүлдезиниң улам-на царын болгаш улуг хемчээлдиг сорулгаларын чедишкиниг база улам ажыктыг кылдыр шиитпирлээр арганы бээр.

Геннадий ГОРЕЛОВ, ЭДЧ-ниң Секретариадының чөвүлекчизи. (ПМА).

Чаңзы-бүрү медээлер

УЛУС ЧОНГА УТТУНДУРБАС

СШИТАК. (Армян ССР). (СЭТА-ның корр). Памбак хемиң шынаазында орус дайынчыларга мемориалдыг комплекти тулуп тургускан. Кавказты персид эжелекчилерден хостаары дээш дайын чорудулгазының баштайгы чылдарында маңаа орус солдаттар тулчуп турганнар. Кавказты хостаары 1828 чылда Арменияның Россияга каттышканы-биле доозулган. Орус солдаттар эжелекчилерни чуртче ханыладып киирбээннер.

Мемориалдың төвүнде тургускан улут гранитте армян чогаалчы Хачатур Абовянның мындыг состериг оюп каан: «Бистиң эргим черивиске орус улустуң эң баштай келген шагы ыдыкшын алдаржызын...» Ооң үстүнде беш метр арка бар.

Июль төнчүзүнде аңаа мемориалды ажыткан. Ук ажыдышкынны Арменияның Россияга каттышканыңдан бээр 150 чыл болганынга турескаатган. Арменияның ажылчы чоннары-биле кады ол байырлалга Закавказьениң акыдуңма республикаларының, Ставрополь крайының толээлери киришкен.

Арменияның компартия ТК-зының бирги секретары К. С. Демирчян митингиге чүве чугаалаан.

Арменияның Россияга каттышканының төөгүлүг ужур-дузазының дугайында митингиниң киржикчилери чугаалап турганнар. Армян улустуң социал-экономиктиг хөгжүлдези ам улам шапкынчаан. Улуг Октябрьның ачызында Россияның бүгү улустары ёзулуг хосталганы чедиш алган. Шаг-шаанда аштың болгаш түрегелдиг булуңу турган—Армения ам бедик хөгжүлделиг социалистиг республика апарган. Экономика болгаш культура талазы-биле ооң хөй талалыг чедишкиннери—СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының, интернационализминиң, ССРЭ-ниң улустарының найыралының болгаш аны-дуңмалышны чоруунуң көскү херечизи.

УРУГЛАРГА НОМНАР

Марийниң ном үндүрер чери автономнуг республиканың школачыларынга чаа өөредилге номнарын хуусаазынган эрте парлап үндүрген. Көрүштүг чараш кылдыр парлап каан «Букварлар», «Математикалар» болгаш өске-даа номнар чаа өөредилге чылында уругларга эки белек болган.

Марий АССР-ниң ном үндүркүлериниң эң чугула сорулгаларының бирээзи уругларга номнарны парлаары боон турар. Йошкар-Олада чыл бүрү парлап үндүрүп турар бир миллион 200 муң кезек номнуң чартык кезини уругларга бараалгаткан. «Школа библиотеказы» деп бөлүкте орус болгаш совет классиканың чогаалдарын, амгы үениң чогаалчыларының, ол ышкаш марий прозаиктериниң болгаш шүлүкчүлериниң номнарын парлап турар. Школа назыны четпээннерге болгаш бичии назылыг школачыларга номчугаштар үндүрериче онза кичээнгей салдынган. Ук номнарны каастап кылырынга республиканың сураглыг чурукчулары киржип турарлар. Йошкар-Олага парлаан уруглар номнарының эң тергиннери Бүгү-эвилел болгаш Бүгү-россия делгелгелериниге дипломнар-биле чаңгыс эвес удаа шаңнаткылаан.

Ном үндүрер черниң полиграфия базазары соолгу чылдарда техника талазы-биле эде дерип кылганы уруглар номнарының үндүрүлгезин ийи катап улгаттырган. Эге кластарның шүүтү өөредилге номнарын, чечен чогаалдың чаа номнарын хөй оңуг кылдыр, эвидир парлап турар. Марийниң ном үндүрер чери бо чылын уругларга чартык миллион ажыг номнарны парлап үндүрер.

Л. КОНОРЕВ,
СЭТА-ның корр.

ЭКИ ЧАҢЧЫЛ

Чадаанада кинопрокат чери Улуг-Хем, Чөөн-Хемчиктиң суурларын, Барыын-Хемчиктиң болгаш Бай-Тайга районнарының культура одагларын кинофильмнер-биле доктаамал хандырып турар. Ол кинопрокаттың хандырар точкалары шупту 80 кезек.

Чаа фильмнерни хынап көргеш, график ёзугаар туштуш кино тургузугларже хуусаазын айыткаш, чорудуп турар. Хуусаазын эрттирилтерин, киноленталарның үрелиишкиннерин доктаамал хынап турар. Буруулуг киномеханиктерин чогуур өйүнде хемчег ан, четпестерни дарый чайладып алырын оралдажып турары эки.

Киноленталарга кампалга чок черлер, ийи-чаңгыс кинномеханиктери бисте чок эвес. Ооң чижээнге, Хорум-Дагның, Ишкинниң кино тургузуглары хамаарыштырар апаар. Аңаа баргап киноленталарның үрелиишкинге таваржып турганы каш-даа катап илерээн. Чоңга кино көргүзериниң планын ажыр күүседил, кызымаккай, ак сетилдиг ажылдап турар кинномеханиктери бисте эвээш эвес. Маңаа хамаарыштыр Баян-Тала, Сүт-Хөл, Чыраа-Бажы болгаш Ийменин кино тургузуглары адап болур. Ында механиктер чоңга кино хандырылгазын эки организастап турарындан ангыда, киноленталарга камныг, үнүрүлгезин база эки.

Кинопрокаттың директору М. Аржакова 1945 чылда Алма-Атаның кинотехникумуп доскаш, Чадаанада кээн ажылдай берген. Ажылынга кызымак, арга-дуржулгазы байлак кижи. Ол байлак арга-дуржулгазын өскелерге күзелдин-биле дамчыдып берип турар. Ында В. Тороских, Т. Шевченко, Н. Шульгина олар организациязында хүндүткелдиг, эки ажылдыглар. Бо коллективте эки чаңчыл бар: хоочуннар аныяктарны өөредир, черле ынчаш, билбес чүүлдерин эш-өөрүнден өөренип алыр. В. Тороских—бирги категорияның фильмокопиялар хынакчызы. Ынчангаш ол дагдыныкчы болуп, Н. Шульгинаны фильмокопиялар хынаарынга өөредип каан. Бисте, бичии коллективте, ындыг янзылыг эки чаңчылдар бар.

А. МОНГУШ.

Чөөн-Хемчик район.

ДЫШТАНЫП ТУРУВУСТА

СТАВРОПОЛЬ КРАЙ. Кисловодск. Курорт хоорайның эң чараш бойдус чурумалдыг черинде «Виленград» дээр туристчи комплекти ажыглалда киргген. Аңаа 2000 кижи чурттаар. Маңаа келген кижилер дагларже аян-чоруктарны кылыр болгаш Минералдыг Сугларының төөгүлүг черлери-биле таныжар.

ЧУРУКТА: «Виленград» деп туристчи комплекс.

К. ТАРУСОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

КАЖАН АҢНААРЫЛ?

Чаңчыл апарган чайгы-күскү аңнаыр сезонун август айның үшүү субботазында ажыдарын РСФСР-ниң аңнаыр-тывыш ажылагый эргелери аңнаыр ажыл-агыйларынга сүмелээн.

Украинага черлик өдүрүктерни, шалбаа куштарын, көгө-бугаларны август 12-ден, а кастарны — 7-ден эгелеп аңнаарын чөпшээреп турар. Бо таварылгада суг куштарын түгле суббота, воскресенье болгаш среда хүннеринде аңнаарын доктааткан.

Белоруссияда суг куштарын август 12-ден ноябрь 26-га чедир аңнаар, неделяның суббота, воскресенье болгаш поведельник хүннеринде куш адарын чөпшээрээн.

Суг болгаш шалбаа куштарын Латвияга август 12-де, Литвага — август 15-те, Эстонияга — август 20-де аңнап эгелээрни көргеп. Литвага неделяның түгле ийи хүнүнде аңнаарын чөпшээрээн.

Суг болгаш шалбаа куштарын Казахстанның соңгу талазында зонага августуң сөөлгү субботазында, а мурнуу зонаында — сентябрьның ийиги субботазында аңнаарын чөпшээрээн.

Куштарны чер болганга аңнаарының хуусаазары аңгы-аңгы боон турар.

Бистиң республиканың чогуур органнары куш аңнаарының хуусаазын тодарадыр талазы-биле ажылды чугаалажып көрүп турар болгаш ол дугайын парлалгага база дыңнадыр.

(СЭТА-ның корр.).

ЫРАК-УЗАК ОРУКТАР-БИЛЕ

Ниитиниң малын одарладып семирткен малчыннарга бараан болуру-биле культура ажылдакчылары улуг кичээнгейни салып турарлар. Кызыл-Мажалык Культура бажыңының «Мажалык» болгаш «Хаяа» агиткультбригадалары көдээниң ишчилериниге оюн-концерттерни бо-ла бараалгадып турарлар.

«Мажалык» агитбригада Час-Адырның малчыннарынга, «Хаяа» — фермаларга болгаш сигнчи бригадаларга кино, концерттерни көргүзүп, лекция, беседаларны чоруткулаан.

Час-Адырның малчыннарынга чоокта чаа чордувус. Ол эң ырак турлаглардың биреэзи. Райкүүскомнуң культура килдизиниң эргелекчизи Анатолий Конгар малчыннарга лекция номчаан. Кинону база көргүскен. Концерттиң номерлерин малчыннар онза сонуургааннар.

«Барлык» совхозка, «Шекпээр» совхозтуң Алнгаты салбырынга база чораан бис. Чамдык малчыннар, ылангыл Алнгаты салбырында, автолавка болгаш кижи база мал эмчилери келбейн турорынга хомудан турарлар.

«Хаяа» агитбригада алды кезек черге оюн көргүскен. Агитбригаданы СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи О. Б. Монгуш удуртуп чоруп турар. Оларның концерт программазы байлак. Лекция, беседаларны база чорудуп турар. Малчыннарже, сигнчилерже аалдаштынналар уламчылавышаан.

Л. МОНГУШ.

Барыын-Хемчик.

Телевидение

АВГУСТ 4-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—Мультфильмнер программазы: «Фока бүгү чүвениң мастери», «Крот—чурукчу».
11.25—«Халыырынга эргe». Ураи-чечен фильм.
13.00—Украинаның Г. Веревка аттыг күрүпениң алдарлыг академиктиг хорунуң концерти.
13.45—17.15—Чапсар.
17.15—«Шыдыраа школаазы». «Шыдыраа төөгүзүндеп». 5-ки дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

17.45—Телемедээлер.
18.00—Кивожурнал.
18.05—«Челээш». Дамчыдылга.
18.35—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
18.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.00—«Маадырлыг чоруктуң хову почтазы». Чогаалчы В. В. Карпов эрттирер.
19.30—Медээлер.
19.45—«Аныяктарның болгаш студентилериниң Гаванада XI Бүгү-делегей фестивалында».
20.30—«Хүн бистиң шуптувуска четчир». Аныяктар ырлары.
21.00—«ТТ-ның экранынга эң баштай». «Коргуушкунуң дээди чалаазы». Ураи-чечен фильм.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.00—00.40 — «Аныяктарның болгаш студентилериниң XI Бүгү-делегей фестивалында». Кубаның балет артистериниң концерти. Гаванадан дамчыдылга. Түнелиде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.45—«Москва болгаш москвачылар».
18.15—«Орлёнок» телестудиясының концерт студиязы.

КЫЗЫЛДАН

19.00—«Борис Годунов». Фильм-опера.
20.50—21.50—«Өлүм чок чоруктуң арыннары». Телефильм.

Агаар

Бөгүн республиканы болгаш Кызылга бүргеш, аязыр, чамдык черлерге дымырадып чаар, диңмирээр. Соңгу-барын чүк угланышкынны хаттың дүргени секундада 6—11 метр чедер. Агаарның температураза дүне 8—13 чылыр, чамдык районнарга 2 градус сооктан 4 градус чедир чылыр, соңгу-чөөн районнарга дөрт градус чедир соор. Хүндүс республиканы 20—25, чамдык черлерге 10—15, Кызылга 22—24 градус чылыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

Кино

АВГУСТ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: Киночыныды № 19 10.00. «Империяның буурап дүшкени» 13.10. «Ак шаң» 11.20, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кызыл чечек» 9.10, 10.40, 12.10, 13.40 «Өжээн негекчизи» 15.10, 17.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бөрү болгаш анайлар» 10.00. «Сиңдбалтың чедиги аян-чоруу» 15.00, 17.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Солти» 15.00. «Хол үжүүн ёзугаар куда» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Ыяктыл болгаш карак чажы» 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

Джек ЛОНДОН

АК-АЗЫГ

БӨРҮ

Чемненин, шаанаан иштеп алгаш, Билл биле Генри одаан каггаш, база катап карңгыже шимченкеннер. Ол дораан коргунчуг, кударынчыг улуушкун соок биле дүмбейни өттүр бүгү таладан дыңналып келген. Олар ыт чок чоруп органнар. Түгле тос шакта бичии чырып келген.

Дал дүзүн үезинде дээрниң мүрпүү чүгү кызыл-хүрең апарган. Удаткан чок ол кызыл-хүрең оң чоорту өшкен. Ону булүргей хүн чыры солаан болгаш үш шак соонда ол база-ла көзүлбейн барган. Куруг шыпшыг крайның кызынче арктика дүпүнүң шывы дүжүп келген.

Карңгылан кээри билек улуушкун оң, солагай талазындан, соо-мурнуудан улам чоокшулап-ла орган. Мырыңай чоокшулап кээрге, ыттар шыдашпайн, шанак баан ораай халышкылай бээр. Ыттар бир катап корткаш, шанактың баан будап каапкан соонда, ону эдип алгаш, Билл чугаалаңган:

— Бир аң оларга таваржы бээр чүве болза, ынчан олар бисти сүрбес ийиктер.

— Ындыг харын. Кулакка ачыы кончуг-дурлар—деп, Генри чөпшээрешкен.

Ооң соонда дараазында одагта чедир ыыташпааннар.

Генри чочак-тараалар хайындырын турган пажыныче дош бузуңдулары салып турда, ооң артында, Биллдиң болгаш ыттарның алгызы дыңналган. Ол хая көрүп келгеш, бир-ле аңның карңгыже шимеш дээнин көре тыртып каан. Ол үеде Билл бир холунда балыктың кудуруун, өске холунда мерге тудуп алган, ыттар аразында хыы хаңган хевирлиг турган.

— Чартыын үзе соп алгаш баарды. Ынчалза-даа кулугурну салба шааптым. Сыйылаанын дыңнадың бе?—деп, Билл алгырган.

— Чүл ол?—деп, Генри айтырган.

— Эки билбедим. Ыт ышкаш аастыг, дүктүг, кудуруктуг чүве-ле болду.

— Азырал бөрү эвеспе?

— Та бөрү, та ыт. Болап көөрге азырал хевирлиг. Ооң башка бээр келбес ол.

Ол дүне хып турар карактар улам чоокшулап келген.

— Мак-Герриже хаш кирип орган болзувусса — деп, Билл эгелээн.

— «Болза, болзувусса» деп чүвең соксат!—деп Генри шыдашпаан.—Сарыың хайныы турар-дыр, ыглаңнава. Солаан иженит, дораан аңаа апаар, хөглей бээр сен.

Эртен Генрини алгы-кышкы оттурупкан. Өндейни келгеш көөрге, Билл ыттар аразында хол-будун чайган турган.

— Эй, чүү болду?—деп, Генри алгырган.

— Фрог дезе берген-дир — дээн.

— Ындыг ужур турбас!

— Шынап, чиде берип-тир.

Генри чоорганын ап октаткаш, ыттарынга халып чеде берген. Оларын санап көргеш, эжинге каттыжып база бир ытты оорлап алган.

Соңгу үүктү каргап-ла эгелээн.

— Фрог эң шыдалдыг ыт чүве—деп, Билл хомудаан.

— Угаанныг-даа ыт чүве—деп, Генри уламчылаан.

Ол ыт дугайында сөөлгү сөс ындыг болган.

Эртенги чем хөглүг эвес эрткен. Арткан дөрт ыттарын шанактап алганнар. Ол хүн база өске хүннер дег эрткен. Харлыг, куруг, эвн орандан ангы чүү-даа чок. Караккa көзүлбес сүрүкчүлериниң улуушкуну оларны үдевишаан. Карңгылап кээри билек улуушкун улам чоокшулаан болгаш ыттарның девидээри дам барган. Одагланып алганнар.

— Ам кайнаар-даа барын шыдавас силер, мелегейлер — деп, Билл сагыжы ханып чугаалаңган.

Генри барын көөрге, ыттарны индей ёзу-биле мергелер бажынга баглап каан болган. Шупту ыттарның мойнунда баг мончар бар, мончарда узун, чоон мергени баглаан, мергениң өске ужу өргенде быжыглаттынган. Ыттар мончарын үзе ызырар харыы чок, мерге шаптыктаар. Өртеп каан черинге база четпес.

— Чаңгыс-Кулакты түгле мындыг арга-биле быжыглап болур—деп, Генри түүлүгзүнүп чугаалаан.—Ооң башка ол багны бижек-биле кескен чүве дег үзе хемириптер. Эртенге чедир кай-даа барбас болар ам.

— Ынчавайн! Бир эвес бо дүне чаңгыс-даа ыт чиде берзе, даарта кофе ишпес мен—деп, Билл аашкынган.

— Оларны хойзуптар харыысыс чок деп чүвени билирлер-дир—деп, Генри шугланып чыда, чиеседийнип турар оттараже айыткаш, чугаалаан.—Бир-ийи катап боолаштар болзувусса, бисти хүндүлей бээрдер ийин болар. Дүн келген тудум-на чоокшулап орлар. Дуу амытанны көрдаан.

Ийилээ ол угже соонуургап көре бергеннер. Карактары карңгыга чоорту өөрепи бээрге, араатанның хып турар карактарын хамаан чок, ооң ымиргей көстүр мага-бодун безин көрүп чытканнар. Олар хире-хире болгаш-ла бир черден өске черже көжүп, туружун солуп турар болганнар.

Ол үеде ыттарның даашшимээни оларны чардыктырышкан. Чаңгыс-Кулак мергени бар шаа-биле ызырбышаан, сыйыгайнып, карңгыже шурап, дедир ойта дүжүп турар болган.

— Көрем, Билл—деп, Генри сымыранган.

Одагның чырыынче ытка дөмей араатан кончуг аяр союп кирип кел ыткан. Ол коргуп, серемчелдиг чоруп орза-даа, туразындаазы эмия эрттир болган. Ыттарже кол кичээнгейни салза-даа, кижилерни база утпайн чоруп орган. Чаңгыс-Кулак олче мерге дурту чедер шаа-биле даап берип, четтикпейн сыылаап турган.

— Бо мелегей оортан көңгүс кортпазыл чоп—деп, Билл оожум чугаалаан.

— Кыс бөрү-дүр—деп, Генри сымыранган.—Фетти болгаш Фрог-биле чүү болганын билип кааптым. Бөрүлер ону ыттарны эдертип эккелаин дээш салып турарлар-дыр. Ооң соонда үзе-чаза соп чип аарлар.

От дызыыткайнын чаштаан соонда, бир кезек ырадыр чуглу берген, харда шыйыгайны берген. Корткан араатан чаңгыс шурааш соонда карңгыдыва эстп берген.

— Мен бодаарымга, мээң мерге-биле удлапкан амытаным ол хире-дир — деп, Билл чугаалаңган.

— Ол-дур, харын— деп, Генри харыылаан.

— Бодап көөрге, ол одагта чаңыккан хире.

— Черлик кыс бөрүге кешкүүрүгре ол дыка хөйну билир-дир. Ыттар-биле кады чемненги бөөрни бодаарга, берге аңдыр—деп, Генри улашкан.

— Шаанда Биллен ашакка бир ыт турган. Ол ыт бөрүлер-биле каттыжа берген чүве ийип—деп, Билл бодалын илереткен.—Мен ону билбеске, кым ону билир деп! Ол ытты Литл—Стиктин буурлар одарынга боолап каан мен. Биллен ашак ону көргеш, чаш уруглар дег ыглаан. Ол ыт үш чыл иштинде бөрүлер-биле кады чоруп келген чүведир.

— Демги амытаның бөрү эвес, ыт-тыр. Кижи холундан чем чип өөреп бергени илден. Сея-даа шыпын чугаладың, Билл.

— Таптыг таварышсымза ону ыаап-ла боолап каар мен. Ынчан ол бөрү-даа, ыт-даа эвес, сек аңаар. Моон соңгаар оларга ыттарывыс алзын ыыдавас бис—деп, Билл хыйлаңган.

— Октарывыс түгле үш борбак болгай—деп, Генри аңаа удурланган.

— Ыяк ыыгаагаш адар мен—деп, Билл харыылаан.

Генри эртен оттуп келгеш, одагны үшкүрүп, хаарыктан чыдар эжинин үелгезин-биле чем белеткеп эгелээн.

— Дыка-ла эки удуп чыттың—дээш, эжин оттурган.

Билл уйгузу-биле аңаа сегирип ап, чемненир деп барган. Аяа куруг боорга, кофе кудар хөлективе холуп суган. Хөнек ыракта турган.

— Билл, дүүнгу чугаан уттаан боор сен, аа?—деп, эжи ойнай аарак айтырган.

Харыызынга Билл олче куруг аяан суптан.

— Кофе ишпес апаар-дыр сен—деп, Генри мындыг.

— Төне бергени ол бе?—деп, Билл коргуп айтырган.

— Чок, төнмээн.

— Мээң иштим аарый бээр дээш коргуп тур сен бе?

— Чок.

Хорадаанындан Биллдиң арны кыза берген.

— Мени хилинчектевейн, үүү болганын чугаалап көрем.

— Спенкер чиде берген.

Билл ам-на чүвениң ужурун билип каапкан.

— Канчап чиде бергени ол?—деп, кандыг-даа сонуургал чок айтырган.

Генри эктин кыскан.

— Та. Чаңгыс-Кулак ооң баан үзе ызырыпканы ол боор он. Ооң башка ол боду мончарын үзе ызырып шыдаар эвес.

— Каргыштыг кулугурну!—деп, Билл хорадаанын көргүспейн, аяар химиренген.—Бодунуң мончарын чадап каап, Спенкерниң мончарын үзе ызырып кааны ол ышкажыл.

— Че, ам Спенкерге амыдыралдың бүгү эки-багы доозулган. Ол ам бөрүлер иштинде шагда эстп берген, чоон шөйүлү чедип тур боор—үшкү ытка Генри шак ындыг чарлыышкын сөзү чугаалаан.—Кофең ижип ал, Билл.

Билл бажын чайгаан.

— Ижип ал-даан—деп, Генри хөнекти көдүрбүшаан, эжин көгүткен. Билл аяан салып кааш, ырадыр илипкен.

— Чок, ишпес мен. Ыт чиде берае, ишпес мен дээн мен, ол-ла!

— Кофе-даа тергиип-не-дир—деп, Генри ону дуурайлаан. Билл дүжүп бербээн. Аңаа ындыг хайны таварыштырган Чаңгыс-Кулакты кижи билир арга чок сөстер-биле каргавышаан, чемин кургагга чип алган.

— Бо дүне оларны чаңгыс-чаңгыс кылдыр баглап каар мен—дээш, Билл база шимчеп чорупкан.

Мурнунга чоруп орган Генри түс базым безин эртпейн чыда, бир-ле чүвени доңгайгаш көдүрүп эккелген. Чүве көзүлбес карңгы-даа болза, Генри тып алган чүвезин дораан таныаш, Биллдиң хаактарының адаанче шывадапкан.

(Уланчылыг).

Спорт Спорт Спорт Спорт Спорт

Бонивурнуң шаңналы дээш

НАХОДКА. (СЭТА-ның корр). Приморьениң маадыры — партизан Виталий Бонивур аттыг шаңнал дээш Ыракы Чөөн чүктүн яхтсменнериниң маргылдаазы болуп эрткен. Сахалинниң, Владивостоктуң, Находканың паруступ спортка хандыкшылдыглары беш хүн дургузунда демисешкен түнелинде, Находканың «Антарес» яхтклубтуң спортчулары кол шаңналды алганнар.

Кара-Кумдан Доштуг океан чедир

Усть-Каменогорскиден он бир байдаркалыг экспедиция Сибирьниң хемнери-биле чоруп турган, Соңгу Доштуг океан чедер сорулгалыг үүнүкен. Алтайэнерго будүрүлгеэнергетиктиг каттыжылышкынын «Энергетик» спортклуву спорт-эртем экспедициязын чоруткан. Олар 4,5 муң километрни эртер. Шак мындыг хемелер-биле бо берге оруктуг маршруттуг моон мурнунда кым-даа эртпээн.

ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунуң экспедиция-биология айтырыгларының институдунуң программазын экспедициянның киржикчилери күүседир.

Мотоциклдиг — Сибирьни дургаар

ПЕРВОУРАЛЬСК. (СЭТА-ның корр.) ВЛКСМ-ниң 60 чылынга турескаатган Урал—Байкал—Урал маршруттуг мотоциклистериниң аян-чоруу Тиилелге шөлүнден эгелээн. Ооң киржикчилери — хоорайның комсомол болгаш ДОСААФ организацияларының активтери, ГТО-нуң хөрек демдээниң эдилекчилери, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары болуп турар. Аян-чорукчулар Омск, Новосибирск, Красноярск, Тайшет хоорайларны таварыыр.

3700 километр ажыг орукту спортчулар эртер. Алдарлыг сибирьжилериниң дайынчы, революсчу болгаш күш-ажылчы чаңчылдары, крайның төөгүлүг чаартылгалары-биле олар таныжар. БАМ-ның, Абакан-Тайшеттиң, Саян-Шушенски, Братск ГЭС-териниң комсомолчулары-биле ужуражыр, комсомол, камгалал болгаш спорт ажылдарының дуржулгазын солчур.

Даг походтарының капитаннары

Даг туризминиң талазы-биле республиканың инструктор школазының дөртен доозукчузу турисчи белүктерни даг маршруттары-биле башкарып чорудар эргени алган. Оларның аразында ажылчыннар, инженерлер, башкылар, студентилер бар. Бо школаны республиканың туризм болгаш экскурсия талазы-биле чөвүлели бир дугаар организастаан.

Таджикистан массалыг туризминиң чери болуп бар чыдар. Ооң чурттакчыларында болгаш аалчыларынга хөй хүнде эртер он беш болгаш дыштапыр хүннерде баар алдан ажыг турисчи маршруттарны ажыткан. Олар республиканың эң-не каас-чараш бойдус чурумалдыг черлерин таварты эткен.

Таджикистан чылдың-на чартык миллион ажыг туристерни болгаш экскурсантыларны хүлээп ап турар.

Хаакчыларның чайгы чүңгулаашкыны

Грузияның «ужар хаакчылары» бедик дагда Бакурианы суурга бүдүн чыл дургузунда белеткелди чорудар аргалыг болганнар. Мында кылымал шывыглыг 40 метр бедик чаа трамплинни туткан.

Элээн каш муң көрүкчүлер олуражып турда, бо трамплинге Грузияның бирги черн дээш хаактыг халыырының чайгы чемпионады эрткен. Аңаа бакурианичылар шылгараан. 19 харлыг Борис Зангиев, 18 харлыг Георгий Микаберидзе, 15 харлыг Зураб Джангобеков олар 42 метрни ажыр шурааннар.

СЭТА-ның корр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орулакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийже амыдырал килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетүүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солуун келбейн бергелде 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 2653.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00859.